

Onderwijs aan kinderen van Woonwagengewoners, Roma en Sinti

Monitor Voortgezet Onderwijs schooljaar 2013-2014

Inhoud

1 INLEIDING	3
2 DOEL OWRS-MONITOR VOORTGEZET ONDERWIJS	4
3 OPZET OWRS-MONITOR	5
4 DEELNAME OWRS-MONITOR 2013-2014	6
5 RESULTATEN VAN HET KWANTITATIEF DEEL VAN DE OWRS-MONITOR VOORTGEZET ONDERWIJS 2013-2014	7
5.1 Resultaten schoolgedeelte kwantitatieve monitor	7
5.2 Resultaten leerling gedeelte kwantitatieve monitor	9
6 RESULTATEN VAN HET KWALITATIEF DEEL VAN DE OWRS-MONITOR VOORTGEZET ONDERWIJS 2013-2014	24
6.1 Verslag gesprek met een VO school met Woonwagen- en Sinti leerlingen	24
6.2 Bespreking van het kwantitatieve deel van de monitor met deelnemende scholen en OWRS consulenten	25
7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	31

1 INLEIDING

Door KPC Groep zijn jarenlang de schoolloopbanen in het primair en voortgezet onderwijs van kinderen van Woonwagenebewoners, Roma en Sinti in kaart gebracht. Dit vond jaarlijks plaats tussen 1994 en 2006. Om meerdere redenen is dat na 2006 niet meer gebeurd. Belangrijke redenen zijn:

- de wet op de privacy,
- de vermindering van het aantal onderwijsconsulenten die als intermediair zicht hebben op de schoolloopbanen,
- het aanvullende cohort-onderzoek dat vierjaarlijks werd uitgevoerd door het ITS,
- de betere onderwijsdeelname van met name woonwagenkinderen.

Ook het landelijk volgen van deze leerlingen – zoals dat in het verleden plaatsvond binnen het PRIMA-cohort onderzoek – is niet langer mogelijk omdat woonwagen- en Roma/Sintikinderen niet langer een uniek gewicht hebben, zoals in het verleden het geval was (respectievelijk gewicht 0.7 en 0.9). Ook de voormalige CUMI regeling voor het voortgezet onderwijs bestaat niet meer.

Het ITS heeft aanvullend aan deze PRIMA-cohortonderzoeken twee keer een onderzoek gedaan waarin scholen die een grotere populatie Woonwagen- Roma- of Sintileerlingen hebben gericht zijn benaderd. Over de schooljaren 2002-2003 en 2007-2008 zijn gegevens over schoolloopbaan verzameld. Daarna bleek het niet meer mogelijk om op deze wijze de schoolloopbanen te volgen.

De behoefte aan enige vorm van monitoring bleef echter bestaan. Daarom heeft KPC Groep een nieuwe, beperkte monitor voor het primair onderwijs ontworpen. Van de eerste toepassing van deze monitor (in het schooljaar 2010-2011) is verslag gedaan in 2012. De tweede monitor (voor het schooljaar 2012-2013) verscheen in 2014.

Deze monitor voorzag in een behoefte bij scholen, onderwijsconsulenten en beleidsmedewerkers van gemeenten. Op basis van de resultaten uit de monitor kunnen zij gerichte activiteiten ondernemen dat het onderwijs aan woonwagen-, Roma-, en Sintikinderen ten goede komt. Vanuit deze geledingen is aangegeven dat ze ook graag meer zicht wilden hebben op de schoolloopbaan van de leerlingen in het voortgezet onderwijs. Besloten is dan ook om voor het schooljaar 2013 – 2014 een beperkte monitor uit te voeren voor het voortgezet onderwijs. Hiervan wordt in dit rapport verslag gedaan.

Achtereenvolgens wordt ingegaan op het doel van de monitor (hoofdstuk 2), de opzet van de monitor (hoofdstuk 3), de deelname aan de monitor (hoofdstuk 4), de resultaten van de kwantitatieve monitor, onderscheiden naar resultaten op school- en leerlingenniveau (hoofdstuk 5) en de resultaten van de kwalitatieve monitor (hoofdstuk 6).

2 DOEL OWRS-MONITOR VOORTGEZET ONDERWIJS

Met het uitvoeren van de OWRS-monitor voor het voortgezet onderwijs beogen we vier doelen te realiseren:

Doel 1: In kaart brengen van:

- Prestaties van Woonwagen, Roma en Sinti leerlingen op het terrein van Nederlands, Engels en Wiskunde;
- Beleid, aanpakken en interventies die bijdragen aan optimale prestaties van Woonwagen, Roma en Sinti leerlingen in het voortgezet onderwijs;
- Stand van zaken onderwijsdeelname;
- Relevante sociaal-emotionele factoren die de onderwijsdeelname van de Woonwagen, Roma en Sinti leerlingen beïnvloeden;
- Overeenkomsten en verschillen in effectieve aanpakken voor woonwagenkinderen, kinderen van Sinti en kinderen van Roma.

Doel 2: Zichtbaar en bespreekbaar maken van trends en consequenties voor het onderwijs

Met de aan de monitor deelnemende scholen en onderwijsconsulenten en beleidsmedewerkers die betrokken zijn bij het voortgezet onderwijs aan Woonwagen, Roma en Sintikinderen wordt besproken welke trends zichtbaar zijn en wat de betekenis ervan is voor primaire en secundaire het onderwijsprocessen en beleidsinterventies die lokaal of regionaal ondernomen kunnen worden. Hierbij gaat het vooral om:

- Efficiënte aanpakken en interventies;
- Tegemoetkomen aan de – al dan niet veranderende – onderwijsbehoeften van de Woonwagen, Roma en Sinti leerlingen.

Doel 3: Disseminatie van monitorgegevens

De resultaten van de monitorgegevens worden gerapporteerd en verspreid. Zowel de resultaten (wat werkt wel/niet) als de consequenties van de monitorresultaten (hoe kunnen we gebruikmaken van deze kennis in de praktijk van alledag van het onderwijs aan de Woonwagen, Roma en Sinti leerlingen) worden besproken met:

- betrokken scholen die gegevens hebben aangeleverd;
- netwerk onderwijsconsulenten OWRS;
- ministerie van binnenlandse zaken (BiZa) in verband met contacten met 'Roma-gemeenten';
- netwerk leerplicht- en beleidsmedewerkers OWRS;
- ministerie van OCW.

Daarnaast wordt het monitorrapport gepubliceerd op de website www.owrs.nl, zodat het toegankelijk is voor andere geïnteresseerden.

Doel 4: Input voor beleid

De resultaten van de monitor worden gebruikt als input voor het beleid van het OWRS-project van KPC Groep. Hierover zal inhoudelijke afstemming plaatsvinden met OCW. Hierbij wordt scherp in beeld gebracht wat nodig is om de onderwijsdeelname van Woonwagen-, Sinti- en Roma-kinderen verder te vergroten of te optimaliseren.

3 OPZET OWRS-MONITOR

Met behulp van de monitor wordt een aantal scholen gevolgd. De monitor bevat zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve component.

In de kwantitatieve component worden 'feitelijke' gegevens in kaart gebracht. Het betreft:

- Leerling gegevens: leerling- en gezinskenmerken en prestaties voor de vakken Nederlands, Engels en Wiskunde;
- Schoolgegevens: schooltypen; het al dan niet hebben van een speciale contactpersoon voor de Woonwagen-, Roma- en/of Sintileerlingen en contacten over de leerlingen met het primair onderwijs.

In de kwalitatieve component van de monitor worden ervaringsgegevens in kaart gebracht op het terrein van:

- uitgevoerde interventies en de ervaren effecten van deze interventies op cognitief gebied en ten aanzien van het sociaal-emotioneel functioneren van de WRS leerlingen;
- problemen en knelpunten die zijn ervaren, de wijze waarop daarmee is omgegaan en de ervaren effecten hiervan;
- de wijze waarop binnen de school onderlinge afstemming plaatsvindt over deze problematiek en de ervaren effecten hiervan.

Het eerste onderdeel van de monitor bestaat uit het invullen van een digitale vragenlijst.

Met behulp van deze vragenlijst worden de kwantitatieve gegevens in kaart gebracht.

Het tweede deel van de monitor bestaat uit een of meerdere bijeenkomsten met scholen die deelnemen aan de monitor, waarbij de school een extra deelnemer uitnodigt (hierbij denken we aan een consultant OWRS, een leerplichtambtenaar, een gemeenteambtenaar of een andere persoon die betrokken is bij het onderwijs aan WRS-leerlingen op de desbetreffende school).

Het doel van dit deel van de monitor is:

- Verkrijgen van meer informatie over de kwalitatieve vragen met als doel te komen tot een scherpe analyse die als basis dient voor de verdere analyse (van de gegevens van deze school en de andere scholen die deelnemen aan de monitor), de disseminatie van de monitorresultaten en de daaruit volgende beleidsadviezen;
- Zichtbaar maken van trends en bespreking van wat nodig is om het onderwijs nog beter aan te laten sluiten bij de onderwijsbehoeften van deze leerlingen;
- Krijgen en geven van input aan andere scholen over (aspecten van) het onderwijs aan WRS-leerlingen.

Op basis van de analyse van de onderzoeksgegevens wordt voor elke nieuwe uitvoering van de monitor vastgesteld welke onderdelen ongewijzigd gehandhaafd worden en welke onderdelen worden vervangen en of bijgesteld. Dit is noodzakelijk om te kunnen blijven voldoen aan de doelstelling dat scherp in beeld wordt gebracht wat nodig is om de onderwijsdeelname van Woonwagen-, Sinti- en Roma-kinderen verder te vergroten.

4 DEELNAME OWRS-MONITOR 2013-2014

Aan het kwantitatieve deel van de VO monitor is deelgenomen door 13 scholen. Alle scholen hebben het schoolgedeelte van de kwantitatieve monitor ingevuld en 11 scholen hebben de leerlingengegevens ingevuld. Het aantal WRS-leerlingen per school varieert van 1 tot 27 leerlingen.

In totaal zijn door de 11 scholen gegevens ingevuld van 85 leerlingen. Niet alle monitorvragen zijn echter voor alle leerlingen beantwoord.

Aan een van de twee scholen die de leerling gegevens in de monitor niet hebben ingevuld is een bezoek gebracht, en is een gesprek gevoerd over het voortgezet onderwijs aan de Woonwagen- en Sinti leerlingen op de school. Het verslag van dit gesprek is opgenomen in paragraaf 6.1.

Het kwalitatieve deel van de monitor bestond uit twee bijeenkomsten op 23 november 2015 met deelnemende scholen en OWRS-consulenten. De ochtendbijeenkomst vond plaats in Eindhoven en de middagbijeenkomst in Zwolle. In die bijeenkomsten zijn bevindingen van het kwantitatieve deel van de monitor besproken en is gezocht naar verklaringen en zijn consequenties van de bevindingen in beeld gebracht. Aan deze bijeenkomsten namen in totaal 10 personen van scholen/regio's deel.

5 RESULTATEN VAN HET KWANTITATIEF DEEL VAN DE OWRS-MONITOR VOORTGEZET ONDERWIJS 2013-2014

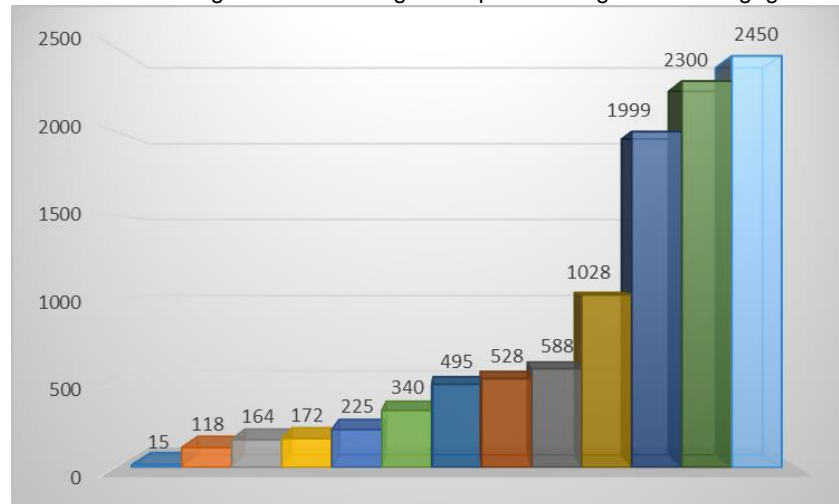
In dit hoofdstuk worden de resultaten van de OWRS-monitor voortgezet onderwijs 2013-2014 gepresenteerd. Allereerst worden de resultaten van het kwantitatieve deel van de monitor besproken, zowel op school- (paragraaf 5.1) als op leerlingenniveau (paragraaf 5.2).

5.1 Resultaten schoolgedeelte kwantitatieve monitor

5.1.1 Schoolkenmerken

De 13 scholen die aan de monitor hebben deelgenomen variëren sterk in grootte. De kleinste school (een reboundvoorziening) telde op 1 oktober 2013 in totaal 15 leerlingen. De grootste school telde in totaal 2450 leerlingen.

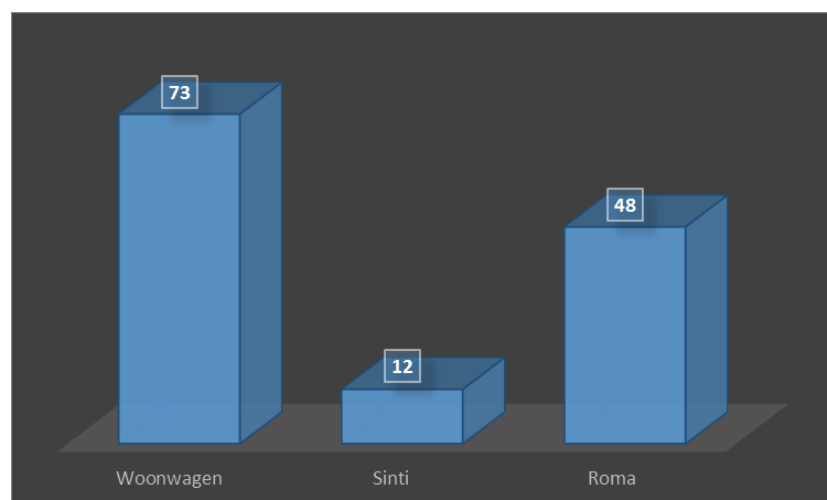
In onderstaande figuur is het leerlingaantal per school grafisch weergegeven.

Figuur 1: Grootte van de scholen, naar leerlingenaantal

Op 1 oktober 2013 namen in totaal 133 Woonwagen-, Roma- en/of Sintileerlingen (WRS leerlingen) deel aan het onderwijs op deze 13 scholen. De meeste van deze leerlingen zijn Woonwagenleerlingen en het kleinste aantal heeft een Sinti herkomst.

In de volgende figuur is de verdeling van de 133 leerlingen naar herkomst weergegeven.

Figuur 2: Aantal WRS leerlingen op de 13 scholen op 1 oktober 2013

Acht van de 13 scholen hebben leerlingen van één afkomst: 6 scholen hebben uitsluitend woonwagenleerlingen en 2 scholen hebben uitsluitend Roma leerlingen. Twee scholen hebben Woonwagen- en Romaleerlingen; twee scholen hebben Sinti- en Romaleerlingen en één school heeft Woonwagen, Roma én Sintileerlingen.

Het percentage WRS leerlingen op de totale schoolpopulatie varieert van 0,26% tot 6,67%. In alle gevallen betreft het een minderheid van de leerlingen.

De onderwijstypen die worden aangeboden op de 13 scholen variëren eveneens. De schooltypen zijn:

- één reboundvoorziening
- één ZMLK school
- drie scholen voor praktijkonderwijs
- vier brede scholengemeenschappen
- twee scholen vmbo. Al dan niet met lwoo / praktijkonderwijs.

5.1.2 Contacten WRS leerlingen

Aan de scholen is gevraagd of zij een speciale contactpersoon hebben voor WRS leerlingen en/of –ouders en/of voor andere betrokkene(n) bij het onderwijs aan WRS leerlingen. De antwoorden zijn weergegeven in de volgende tabel.

Tabel 1: de aanwezigheid van speciale contactpersonen op school

Speciale contactpersoon voor:	Aantal scholen			
	Ja		Nee	
WRS leerlingen	4	31%	9	69%
WRS ouders	3	23%	10	77%
Andere betrokkene(n) bij het onderwijs aan WRS leerlingen	6	46%	7	54%

Iets minder dan een derde van de scholen heeft een speciale contactpersoon voor de WRS leerlingen op school. Een contactpersoon voor WRS ouders is er op iets minder dan een kwart van de scholen. Iets minder dan de helft van de scholen heeft een speciale contactpersoon voor andere betrokkene(n) bij het onderwijs aan WRS leerlingen.

Interessant is om na te gaan welke andere betrokkenen het hier betreft.

Aan de scholen is gevraagd of zij contacten hebben met het PO over de WRS leerlingen. Negen van de 13 scholen (=69%) blijken deze contacten te hebben. In de volgende tabel is aangegeven waarover die contacten gaan.

Tabel 2: Onderwerpen waarover de VO scholen contact hebben met het PO

Onderwerpen	Aantal scholen	
Overdracht van leerlingen van PO naar onze school	8	89%
Kennisnemen van elkaars werkwijzen	2	22%
Afstemming doorgaande lijn	7	78%
Afstemming visie / aanpak WRS leerlingen	5	56%
Anders, nl. -----	-	-

Voor vrijwel alle scholen die contact hebben met het PO over de WRS leerlingen geldt, dat dit contact betrekking heeft op de overdracht van de leerlingen van het PO naar de VO school

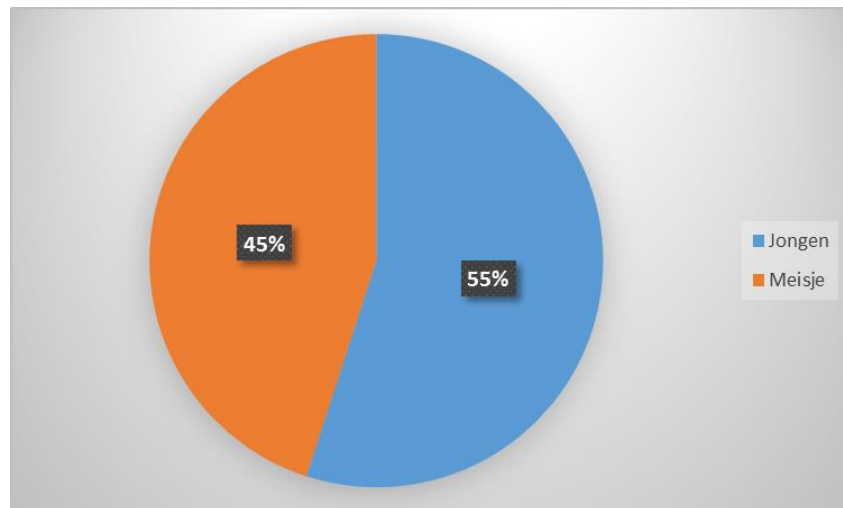
(89%). Ook hebben de meeste scholen contact over het afstemmen van de doorgaande leerlijn (78%). Iets meer dan de helft van de scholen heeft contact met het PO over de afstemming van de visie / aanpak van WRS leerlingen (56%). Slechts enkele scholen hebben contact met het doel kennis te nemen van elkaars werkwijzen (22%).

5.2 Resultaten leerling gedeelte kwantitatieve monitor

In deze paragraaf wordt achtereenvolgens informatie gegeven over achtergrondgegevens (5.2.1), typen PO en VO waaraan de leerlingen deelnamen / deelnemen (5.2.2), de doorstroom in het voortgezet onderwijs (5.2.3), zorgen en zorgbehoeften van de leerlingen (5.2.4), motivatie voor het onderwijs (5.2.5), prestaties (5.2.6) en examens (5.2.7).

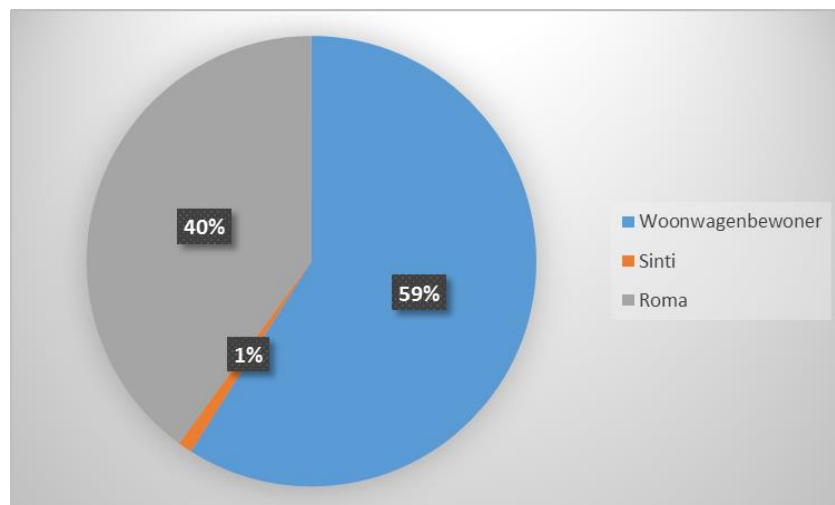
5.2.1 Achtergrondgegevens

De monitor is ingevuld voor 47 jongens en 38 meisjes

Figuur 3: geslacht van de WRS leerlingen waarvoor de monitor is ingevuld

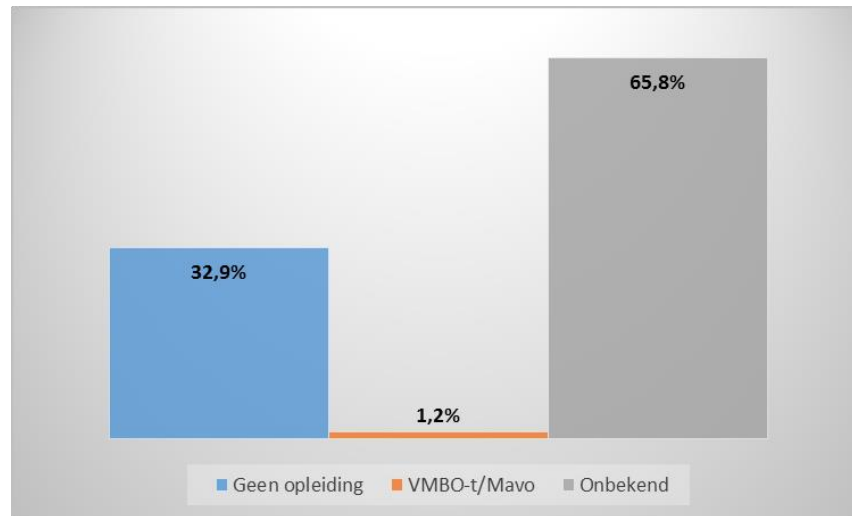
Van de 85 leerlingen zijn er 50 Woonwagenbewoner, 1 Sinti¹ en 34 Roma.

Figuur 4: herkomst van de WRS leerlingen waarvoor de monitor is ingevuld

¹ Waar gegevens worden uitgesplitst naar herkomst (woonwagen, roma en sinti) worden de gegevens van deze ene Sinti leerling niet meegenomen, omdat dit geen representatief beeld geeft

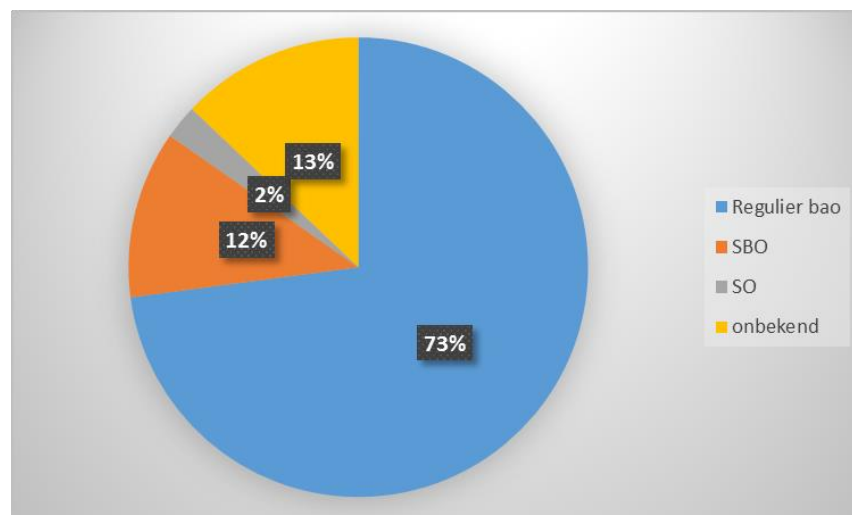
Gevraagd is naar de hoogst genoten – afgeronde- opleiding van een of beide ouders van de leerlingen. Dit is voor twee derde van de leerlingen (65,8%) niet bekend. De meeste andere ouders (32,9%) hebben geen (afgeronde) opleiding genoten, en van 1 leerling is bekend dat de hoogst genoten opleiding van (een van) zijn/haar ouders vmbo-t / mavo is.

Figuur 5: hoogst genoten opleiding van (een van) de ouders van de WRS leerlingen waarvoor de monitor is ingevuld

5.2.2 Typen PO en VO waaraan de leerlingen deelnamen / deelnemen

Vervolgens is gevraagd naar het type PO waaraan de leerlingen hebben deelgenomen voordat zij onderwijs gingen volgen aan deze school voor voortgezet onderwijs. De meeste leerlingen (73%) blijken deel te hebben genomen aan het regulier basisonderwijs. De overige leerlingen namen deel aan het SBO (12%) of het speciaal onderwijs (2%). Van 13% van de leerlingen is onbekend aan welke type PO zij deelnamen voordat ze onderwijs aan deze school voor voortgezet onderwijs gingen volgen.

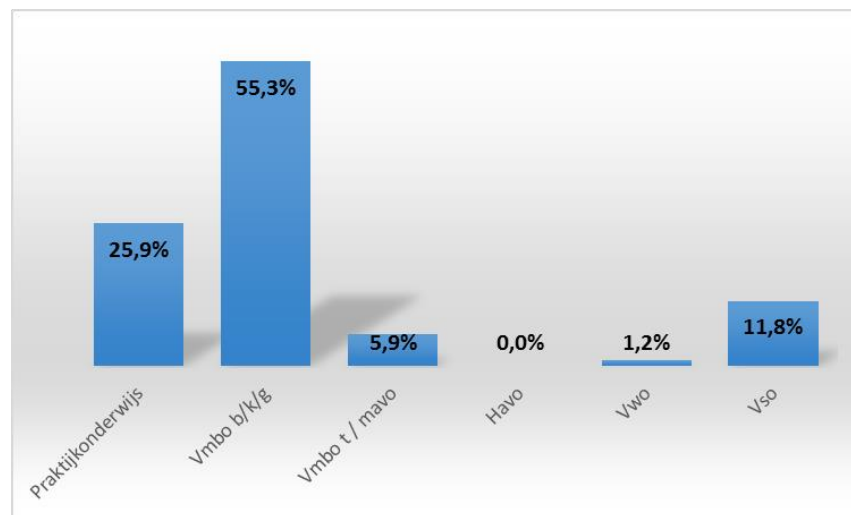
Figuur 6: typen primair onderwijs waaraan de WRS leerlingen, waarvoor de monitor is ingevuld, hebben deelgenomen

Landelijk² neemt (in 2014) 93,1% van de kinderen deel aan het regulier basisonderwijs, 2,4% aan het speciaal basisonderwijs, 2,0% aan het SO en 2,5% aan het VSO. Indien de leerlingen waarvan de PO herkomst onbekend is buiten beschouwing worden gelaten, blijkt 84% van de

WRS leerlingen in deze monitor afkomstig te zijn van het regulier basisonderwijs, 13% van het speciaal basisonderwijs en 3% van het SO. In deze cijfers is een relatieve oververtegenwoordiging van de WRS leerlingen in het speciaal basisonderwijs (13% versus 2,4% landelijk) zichtbaar.

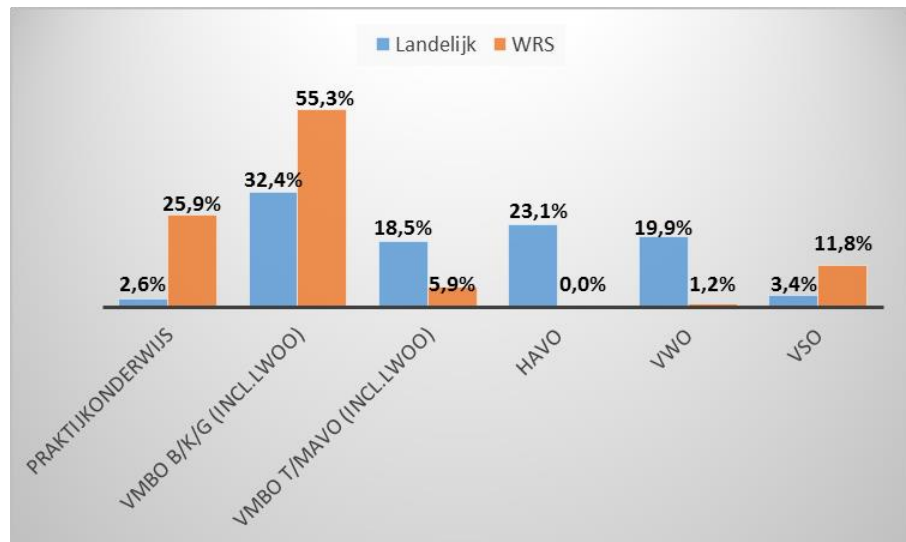
Van de Woonwagenkinderen waarvan bekend is aan welk type PO ze hebben deelgenomen, heeft 91% deelgenomen aan regulier basisonderwijs en 9% aan het speciaal basisonderwijs. Voor de Roma leerlingen zijn deze percentages: 76% regulier basisonderwijs, 21% speciaal basisonderwijs en 3% speciaal onderwijs.

Ook is gevraagd aan welke typen voortgezet onderwijs de leerlingen deelnemen. De meesten nemen deel aan het vmbo (basis, kader of gemengd) (55,3%), gevolgd door het praktijkonderwijs (25,9%). Deelname aan mavo, havo of vwo komt niet vaak voor (in totaal 7,1% van de leerlingen). Ruim een op de tien leerlingen (11,8%) neemt deel aan het voortgezet speciaal onderwijs.

Figuur 7: typen voortgezet onderwijs waaraan de WRS leerlingen, waarvoor de monitor is ingevuld, deelnemen

Deze deelnamecijfers verschillen van de landelijke cijfers³. In de landelijke cijfers (2014) is de verdeling van leerlingen over de verschillende typen onderwijs vanaf het derde leerjaar aangegeven (in leerjaren 1 en 2 is geen onderscheid naar typen gemaakt), en voor het vso en pro voor leerlingen vanaf 15 jaar. Onderstaande cijfers moeten dan ook niet als geheel representatief worden gezien, maar wel als indicatief. In de grafiek zijn alleen de gegevens opgenomen die bekend zijn voor de WRS leerlingen in deze monitor.

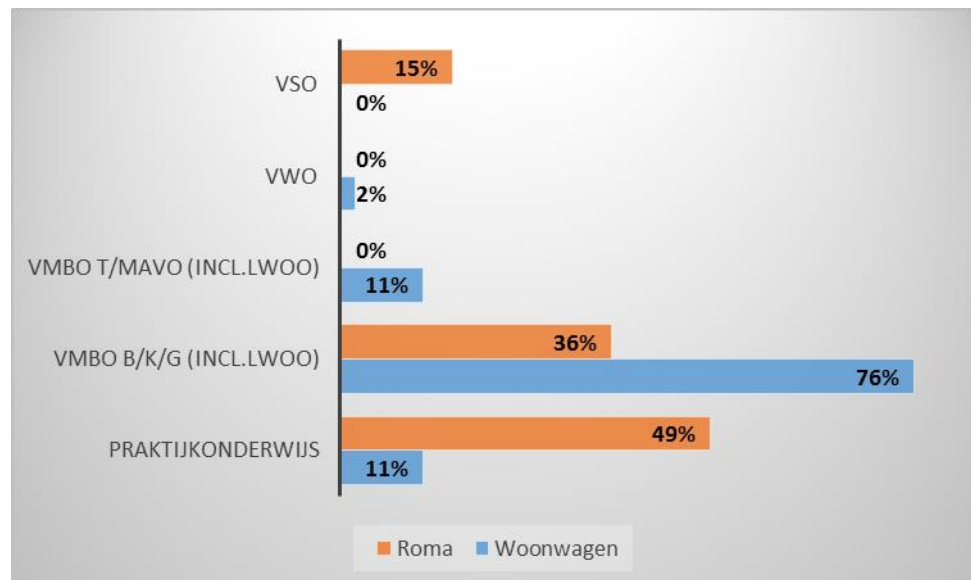

Figuur 7a: typen voortgezet onderwijs waaraan de WRS leerlingen, waarvoor de monitor is ingevuld, deelnemen, vergeleken met de landelijke cijfers van 2014

WRS leerlingen nemen aanzienlijk vaker deel aan praktijkonderwijs dan landelijk het geval is. Hetzelfde geldt voor de deelname aan vmbo b/k/g en aan vso. Ze zijn dus oververtegenwoordigd in de lagere typen onderwijs. Landelijke nemen veel meer leerlingen deel aan vmbo-t/mavo, havo en vwo dan het geval is voor WRS leerlingen.

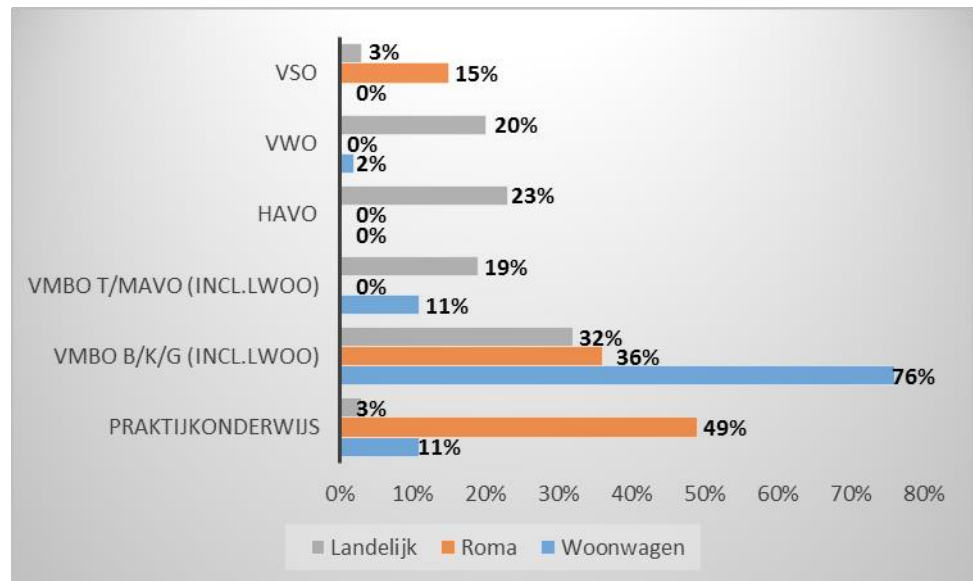
Ook de deelname van Woonwagen- en Roma leerlingen aan de verschillende typen voortgezet onderwijs verschilt. Dit is weergegeven in onderstaande figuur (waarin de leerlingen waarvoor het type niet is ingevuld ook niet zijn meegeteld).

Hieruit blijkt dat het merendeel van de woonwagenleerlingen deelneemt aan het vmbo (basis, kader of gemengd) en het merendeel van de Roma leerlingen aan het praktijkonderwijs.

Figuur 7b: typen voortgezet onderwijs waaraan de leerlingen deelnemen, onderscheiden naar herkomst

De volgende grafiek vergelijkt de deelnamecijfers van Woonwagen en Roma leerlingen met de landelijke cijfers.

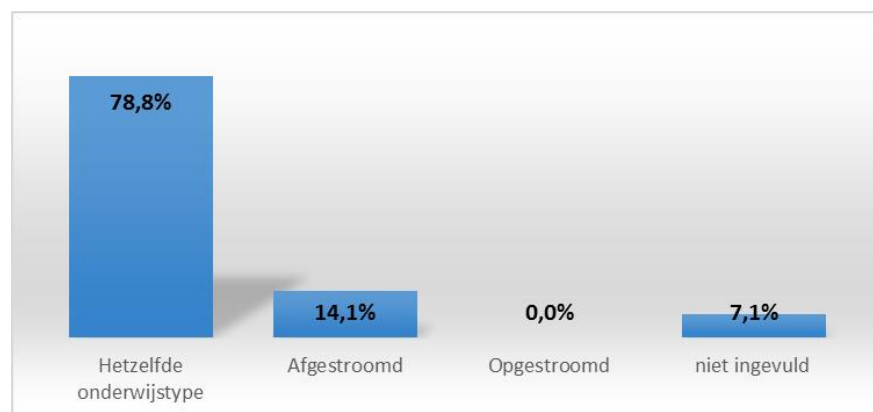

Figuur 7c: typen voortgezet onderwijs waaraan de leerlingen deelnemen, onderscheiden naar herkomst en vergeleken met de landelijke cijfers

5.2.3 Doorstroom in het voortgezet onderwijs

Om zicht te krijgen op de doorstroom in het voortgezet onderwijs is aan de scholen gevraagd of de leerlingen vanaf het begin hebben deelgenomen aan het huidige type voortgezet onderwijs, of dat zij eerder deelnamen aan een hoger type en zijn afgestroomd, of eerder deelnamen aan een lager type en zijn opgestroomd.

Veruit de meeste leerlingen (78,8%) nemen nog steeds deel aan het type voortgezet onderwijs, waaraan ze vanaf het begin zijn gaan deelnemen. Een klein deel van de leerlingen (14,1%) is tussentijds afgestroomd naar een lager type. Geen enkele leerling is opgestroomd naar een hoger type voortgezet onderwijs.

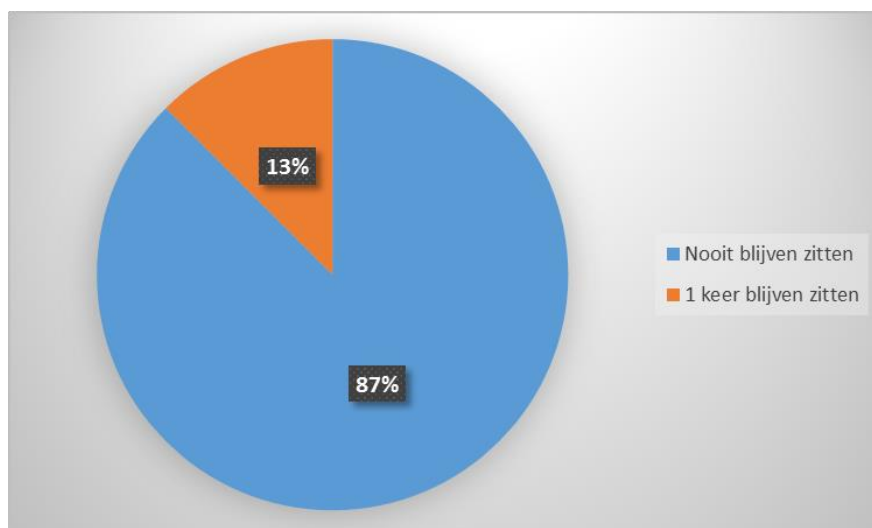

Figuur 8: verandering deelname leerlingen aan schooltype vo: op- en afstroom

Afstroom komt vaker voor bij woonwagenleerlingen (22%) dan bij Roma leerlingen (6%). Bij de interpretatie van deze cijfers dient in het oog te worden gehouden dat Woonwagenleerlingen vaker deelnemen aan een onderwijstype waarbij afstroom mogelijk is dan Roma leerlingen.

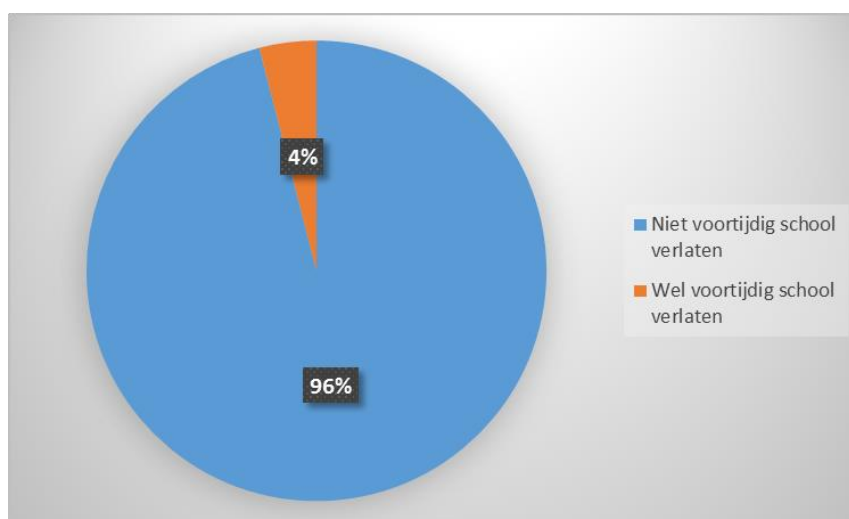
Van 64 leerlingen zijn gegevens bekend over zittenblijven.

56 leerlingen zijn nooit blijven zitten en 8 leerlingen bleven één keer zitten. Geen enkele leerling bleef vaker dan één keer zitten.

Figuur 9: zittenblijven

Van 54 leerlingen zijn gegevens bekend over voortijdig schoolverlaten⁴ in 2013 – 2014. Voor 2 leerlingen bleek dit het geval te zijn. De overige 52 leerlingen hebben het vo niet voortijdig verlaten.

Figuur 10: voortijdig schoolverlaten

Landelijk blijven in de onderbouw van het vo weinig leerlingen zitten (ruim 3%); een klein deel van de leerlingen stroomt af naar ander onderwijs. In de bovenbouw daarentegen is het percentage leerlingen dat blijft zitten of zakt voor het examen, of afstroomt naar een lager niveau of uitstroomt zonder diploma, veel hoger: 15%. Jongens, leerlingen met een niet-Nederlandse achtergrond en leerlingen uit een armoedeprobleemgebied blijven vaker zitten.⁵

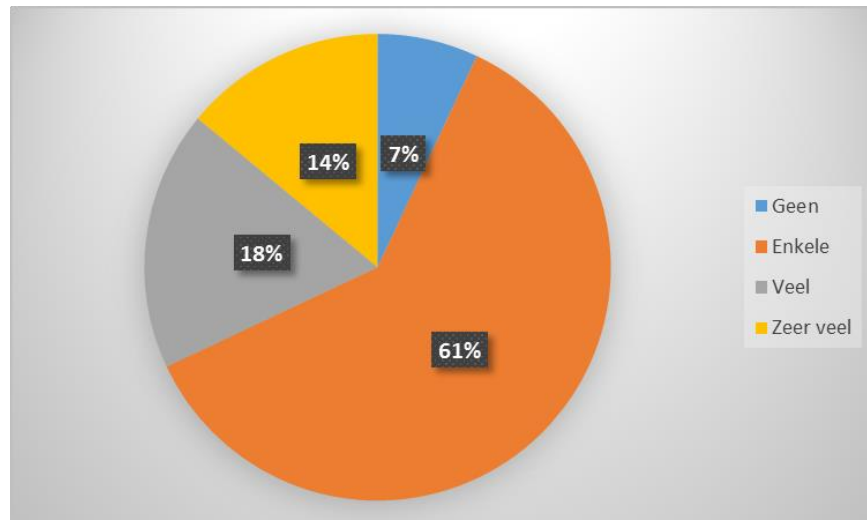
5.2.4 Zorgen en zorgbehoeften van de leerlingen

Leerproblemen

Van 44 leerlingen is bekend of er bij hen sprake is van leerproblemen. Bij de meesten (61%) is er sprake van enkele leerproblemen. Bij een op de drie leerlingen is er sprake van veel (18%) of zeer veel leerproblemen (14%). Bij slechts 7% van de leerlingen is er sprake van geen enkel leerprobleem.

⁴ Voortijdig schoolverlaten betekent hier dat de leerlingen het onderwijs verlaten vóórdat ze een diploma hebben behaald.

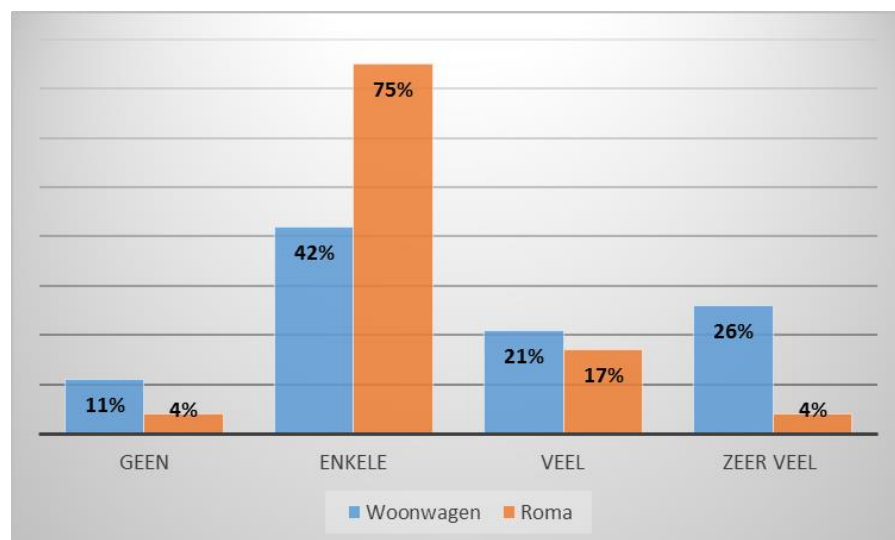
⁵ Overgenomen uit: Platform Beleidsinformatie Ministerie OCW (november 2013): Factsheet Zittenblijven in het basis en voortgezet onderwijs

Figuur 11: leerproblemen

Nagegaan is of er een verschil is in de mate van leerproblemen tussen de Woonwagen- en Roma leerlingen. Gegevens daarover zijn weergegeven in figuur 11a.

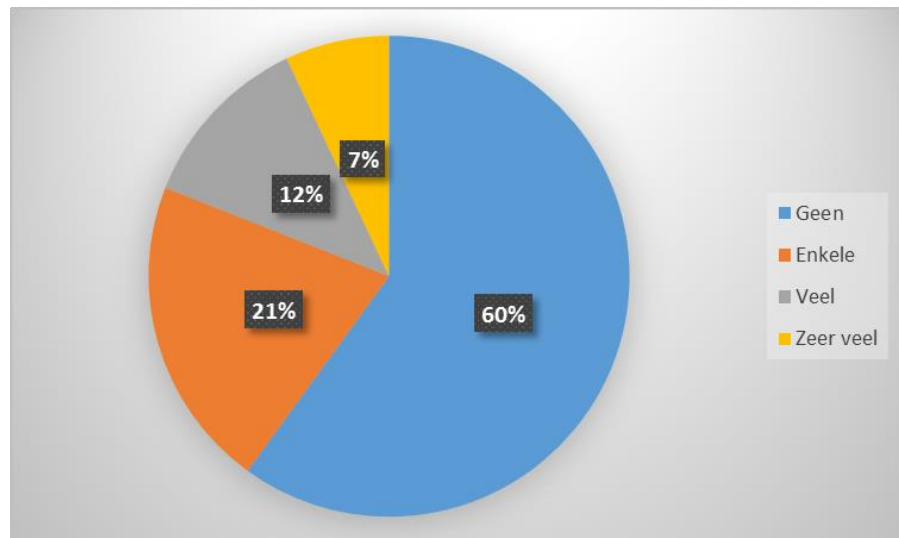
Hieruit blijkt, dat leerproblemen zich in ernstigere mate voordoen bij Woonwagenleerlingen (47% veel tot zeer veel) dan bij Roma leerlingen (21% veel tot zeer veel). Ook hierbij geldt dat in het oog moet worden gehouden dat een groot deel van de Woonwagenleerlingen aan andere typen vo deelnemen dan een groot deel van de Roma leerlingen. Leerproblemen zullen bijvoorbeeld anders worden gedefinieerd binnen het praktijkonderwijs (waar meer Roma leerlingen aan deelnemen) dan binnen het vmbo (waar meer Woonwagenkinderen aan deelnemen).

Figuur 11a: leerproblemen, uitgesplitst naar herkomst

Gedragsproblemen

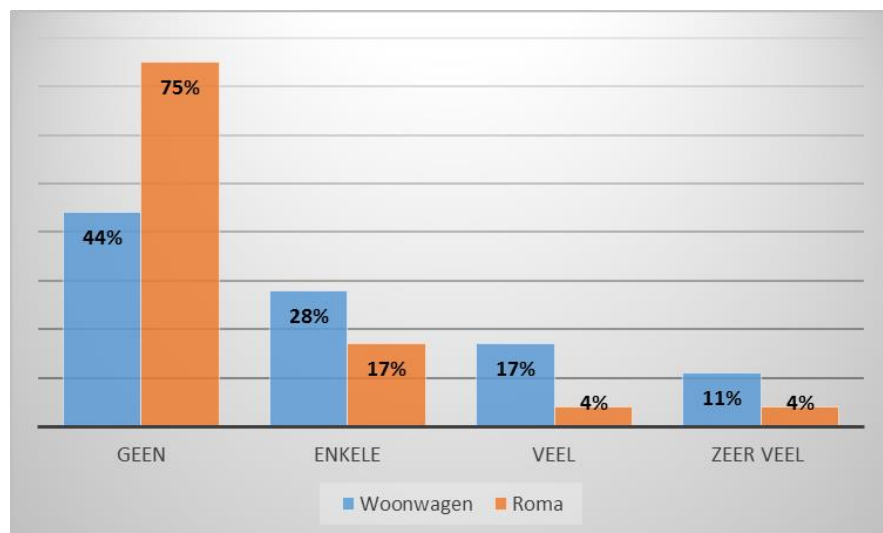
Van 43 leerlingen is bekend of er bij hen sprake is van gedragsproblemen. Bij de meesten van hen (60%) is er geheel geen sprake van gedragsproblemen of van slechts enkele gedragsproblemen (21%). Bij bijna een op de vijf leerlingen is er sprake van veel (12%) of zeer veel (7%) gedragsproblemen.

Figuur 12: gedragsproblemen

Nagegaan is of er een verschil is in de mate van gedragsproblemen tussen de Woonwagen- en Roma leerlingen. Gegevens daarover zijn weergegeven in figuur 12a.

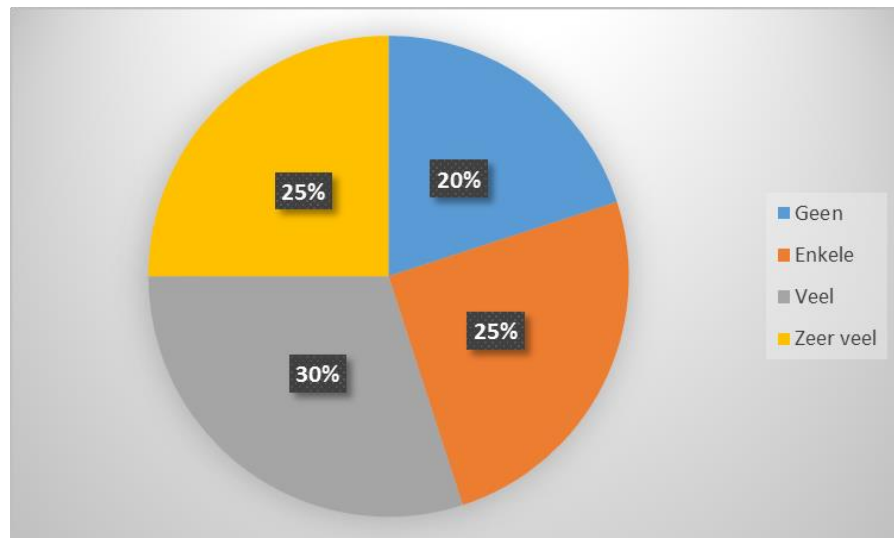
Hieruit blijkt, dat gedragsproblemen zich in ernstigere mate voordoen bij Woonwagenleerlingen (28% veel tot zeer veel) dan bij Roma leerlingen (8% veel tot zeer veel). Ook hierbij geldt dat in het oog moet worden gehouden dat een groot deel van de Woonwagenleerlingen aan andere typen vo deelnemen dan een groot deel van de Roma leerlingen. Gedragsproblemen zullen bijvoorbeeld anders worden gedefinieerd binnen het praktijkonderwijs (waar meer Roma leerlingen aan deelnemen) dan binnen het vmbo (waar meer Woonwagenkinderen aan deelnemen).

Figuur 12a: gedragsproblemen naar herkomst

Verzuimproblemen

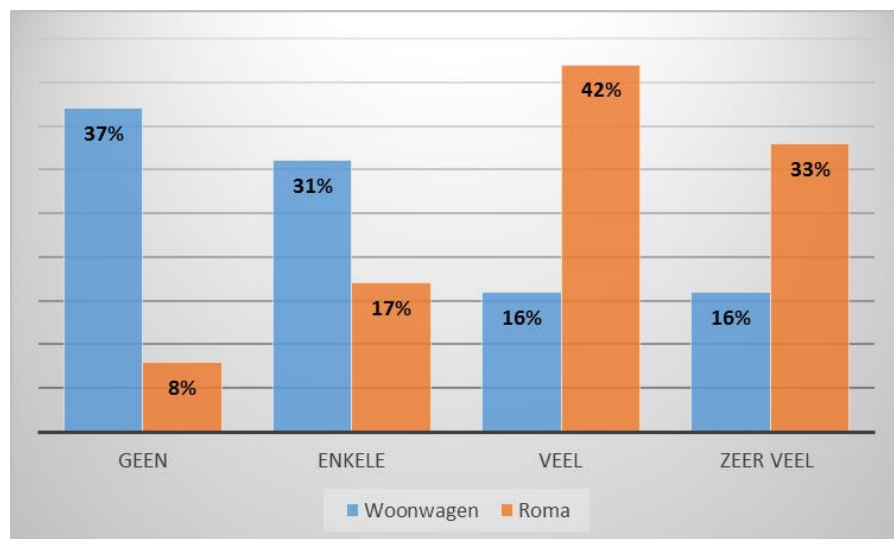
Van 44 leerlingen is bekend of er bij hen sprake is van verzuimproblemen. Bij minder dan de helft van de leerlingen is er sprake van geen (20%) of enkele (25%) verzuimproblemen. Meer dan de helft van de leerlingen vertoont veel (30%) of zeer veel (25%) verzuimproblemen.

Figuur 13: verzuimproblemen

Nagegaan is of er een verschil is in de mate van verzuimproblemen tussen de Woonwagen- en Roma leerlingen. Gegevens daarover zijn weergegeven in figuur 13a.

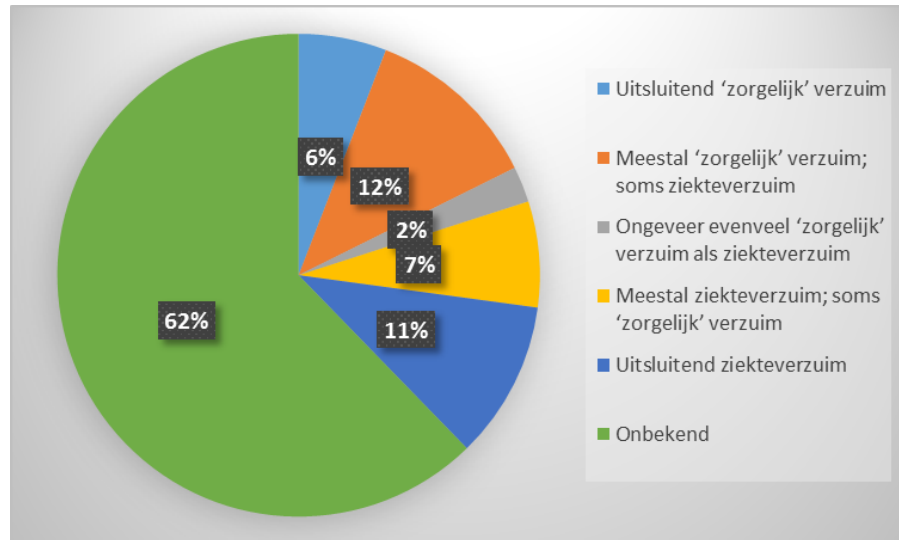
Hieruit blijkt, dat verzuimproblemen zich in aanzienlijk ernstigere mate voordoen bij Roma leerlingen (75% veel tot zeer veel) dan bij Woonwagenleerlingen (32% veel tot zeer veel).

Figuur 13a: verzuimproblemen naar herkomst

Indien er sprake is van verzuimproblemen is de vraag van welk(e) soort(en) verzuim er bij elke leerling sprake is. Dit is aan de scholen gevraagd, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen 'zorgelijk' verzuim en ziekteverzuim. Bij 'zorgelijk' verzuim gaat het om verzuim dat (naar inschatting van de school) ongeoorloofd is.

Voor bijna twee derde van de leerlingen (62%) is niet bekend of het gaat om 'zorgelijk' verzuim of ziekteverzuim. Voor de leerlingen waarvoor dit wel bekend is geldt, dat het even vaak gaat om overwegend 'zorgelijk' verzuim (18%) als om overwegend ziekteverzuim (18%). Het percentage leerlingen dat uitsluitend ziekteverzuim heeft (11%) is echter groter dan het percentage leerlingen dat uitsluitend 'zorgelijk' verzuim heeft (6%).

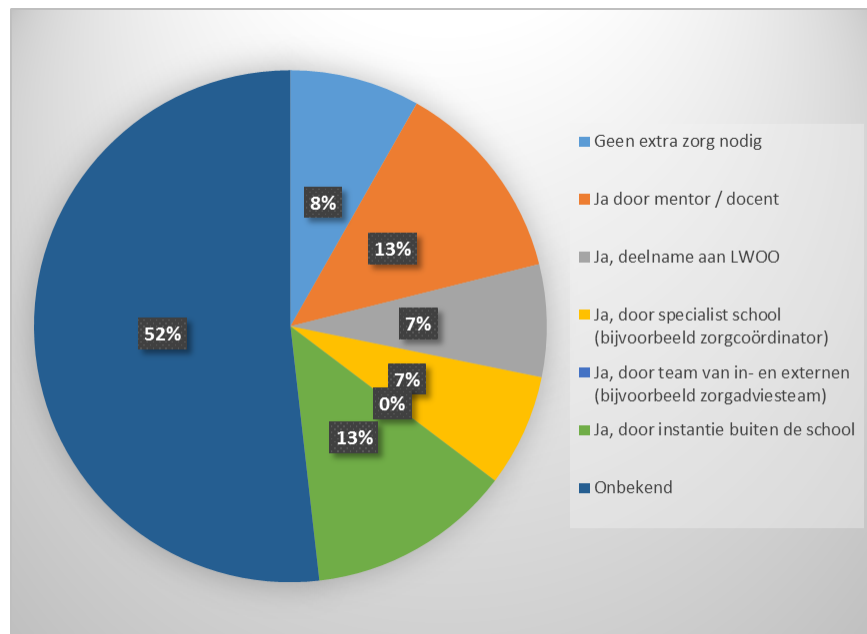
Figuur 14: typen verzuimproblemen

Een uitsplitsing naar herkomst is moeilijk te maken, omdat van slechts 9 Woonwagenleerlingen het soort verzuim bekend is. Bij de Roma is dit bekend van 22 leerlingen. Voorbijgaand aan de kleine aantallen kan worden geconcludeerd dat bij woonwagenleerlingen eerder sprake is van (overwegend) ziekteverzuim en bij Roma leerlingen eerder van (overwegend) 'zorgelijk' verzuim.

Zorgbehoeften

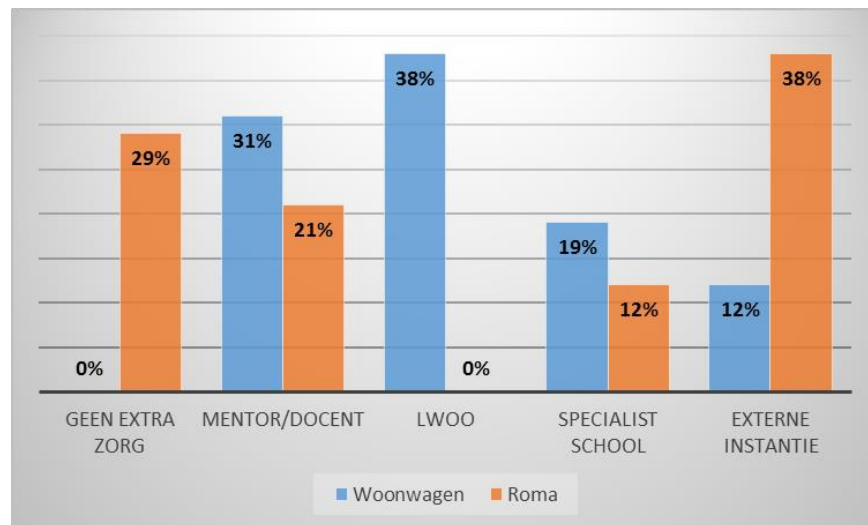
Onafhankelijk van de typen problemen (leer-, gedrags- of verzuimproblemen) die de leerlingen al dan niet vertonen, is aan de scholen gevraagd of de leerlingen extra zorg nodig hebben, en zo ja, in welke mate dat het geval is.

Voor ruim de helft van de leerlingen (52%) is niet bekend en/of niet ingevuld of zij extra zorg behoeven op school. Voor bijna een op de drie leerlingen geldt, dat zij of geen extra zorg nodig hebben (8%) of zorg die regulier kan worden geboden door de mentor/docent (13%) of in het lwoo (7%). Voor een op de twee leerlingen is meer specialistische zorg nodig. Hetzij door een specialist binnen de school (7%), hetzij door een instantie buiten de school (13%).

Figuur 15: zorgbehoefte(n) van de leerlingen

Van 16 Woonwagenleerlingen en 24 Roma leerlingen is bekend of zij extra zorg behoeven. Deze gegevens zijn weergegeven in figuur 15a.

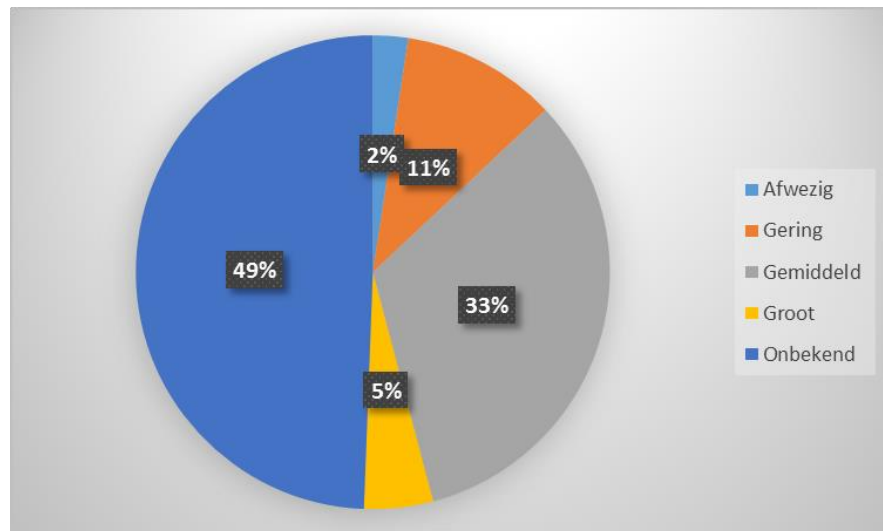
Figuur 15a: zorgbehoefte(n) van de leerlingen naar herkomst

Alle Woonwagenleerlingen – waarvoor dit gegeven bekend is in deze monitor - hebben behoefte aan enige extra zorg. Dit geldt niet voor de Roma leerlingen (waarvoor dit gegeven bekend is in deze monitor), waarvan 29% geen extra zorg behoeft. Daarentegen heeft 38% van de Roma leerlingen zorg nodig van een externe instantie, tegen 12% van de woonwagenleerlingen. Ook hier kan een verklaring voor een mindere zorgbehoefte van Roma leerlingen zijn, dat zij vaker onderwijs volgen aan een schooltype (met name praktijkonderwijs) waarbinnen al meer extra zorg is geregeld.

5.2.5 Motivatie voor het onderwijs

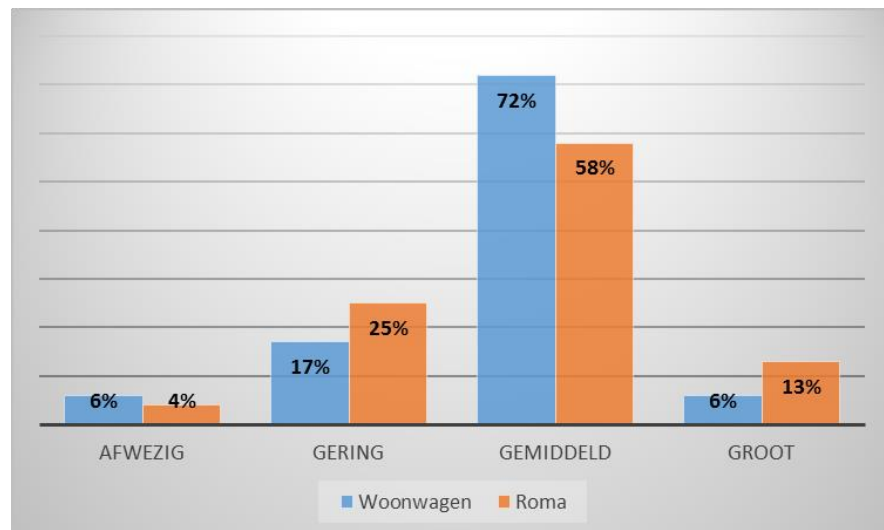
Aan de scholen is gevraagd hoe groot de motivatie van de leerlingen is voor het onderwijs en hoe groot zijn/haar betrokkenheid is bij het onderwijs.

Het antwoord op deze vraag is gegeven voor ongeveer de helft (51%) van de leerlingen, en dus onbekend voor 49% van de leerlingen. Voor zover bekend, zijn de meeste leerlingen (33%) gemiddeld gemotiveerd voor en betrokken bij het onderwijs. Voor ruim een op de 10 leerlingen geldt dat ze of geheel niet gemotiveerd zijn voor het onderwijs (2%) of een geringe motivatie hebben (11%). Een op de twintig leerlingen (5%) is bovengemiddeld gemotiveerd voor en betrokken bij het onderwijs.

Figuur 16: motivatie van de leerlingen en hun betrokkenheid bij het onderwijs

Van 16 Woonwagen- en 24 Roma leerlingen is bekend hoe hun motivatie is voor het onderwijs. De gegevens zijn weergegeven in figuur 16a.

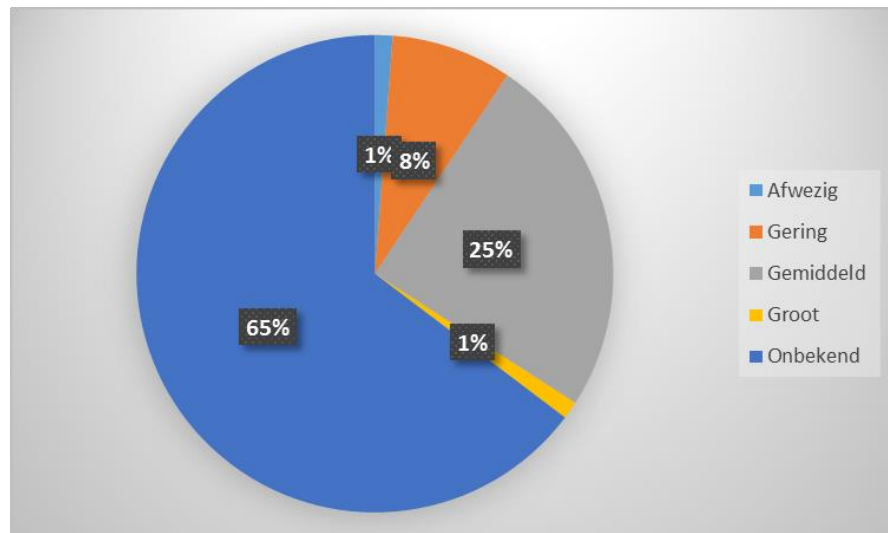

Figuur 16a: motivatie van de leerlingen en hun betrokkenheid bij het onderwijs naar herkomst

Bijna driekwart van de Woonwagenleerlingen is gemiddeld gemotiveerd voor het onderwijs, tegenover 58% van de Roma leerlingen. De Roma leerlingen scoren zowel hoger op geringe motivatie als op grote motivatie.

Ook is gevraagd hoe groot de motivatie van de ouders van de leerlingen is voor het onderwijs en hoe groot hun betrokkenheid is bij het onderwijs.

Het antwoord op deze vraag is gegeven voor ongeveer een derde (35%) van de leerlingen, en dus (zoals uit onderstaande figuur blijkt) onbekend voor 65% van de ouders. Vande 35% van de leerlingen waarvoor de gegevens bekend zijn geldt, dat de meeste ouders (25%) gemiddeld gemotiveerd zijn voor en betrokken bij het onderwijs van hun kinderen. Voor bijna een op de 10 ouders geldt dat ze of geheel niet gemotiveerd zijn voor of betrokken bij het onderwijs van hun kinderen (1%) of een geringe motivatie hebben (8%). Eén procent van de ouders is bovengemiddeld gemotiveerd voor en betrokken bij het onderwijs van hun kind.

Figuur 17: motivatie van de ouders van de leerlingen en hun betrokkenheid bij het onderwijs

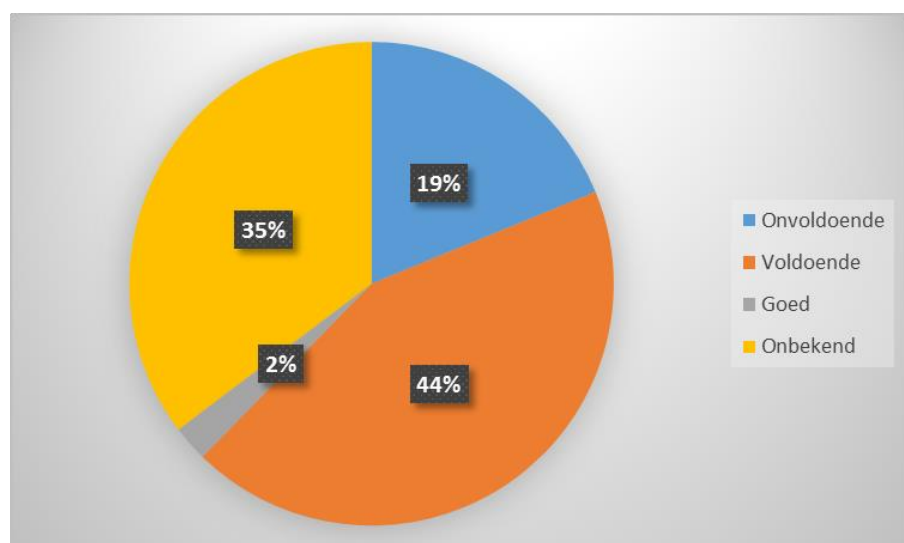
Gegevens over de motivatie en betrokkenheid van hun ouders bij het onderwijs zijn bekend van 8 Woonwagenleerlingen en 21 Romaleerlingen. Deze geringe aantallen geven geen representatief beeld. Rekening houdend met dit voorbehoud lijken de Roma ouders vaker gemiddeld tot hoog gemotiveerd (76%) dan de Woonwagenouders (62,5%).

5.2.6 Prestaties

Aan de scholen is gevraagd hoe de leerlingen presteren voor de vakken Nederlands, wiskunde en Engels. Gevraagd is of de scores voor deze vakken onvoldoende (rapportcijfer 5 of lager), voldoende (rapportcijfer 6 of 7) of goed (rapportcijfer 8 of hoger) zijn.

Prestaties Nederlands

Voor ongeveer een derde (35%) van de leerlingen zijn de prestatiegegevens voor het vak Nederlands niet bekend. Van de 65% van de leerlingen waarvoor de gegevens wel bekend zijn, scoort het merendeel (44%) voldoende. Bijna een op de vijf leerlingen (19%) scoort onvoldoende voor het vak Nederlands en 2% van de leerlingen scoort goed.

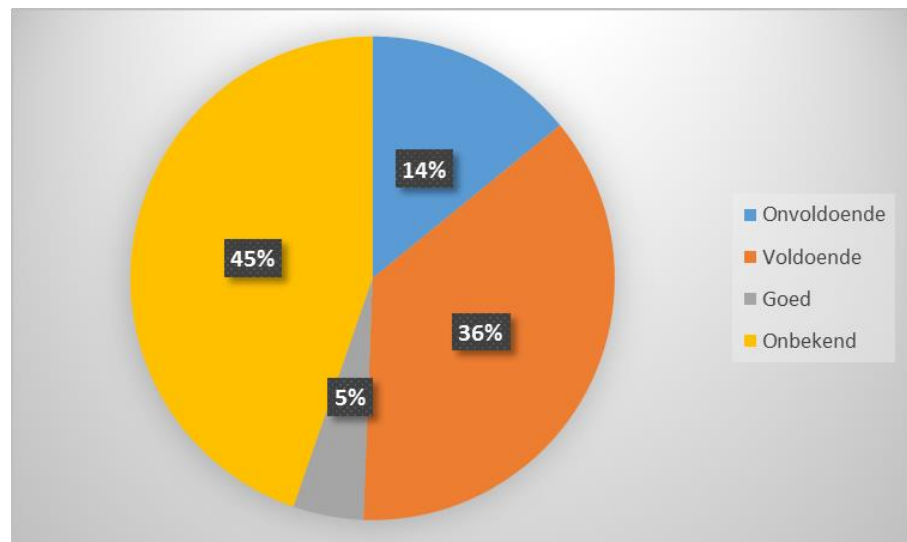

Figuur 18: prestaties van de leerlingen voor het vak Nederlands

(69%) dan Woonwagenleerlingen (17%). Het feit dat voor Roma leerlingen Nederlands niet altijd de thuistaal is, vormt mogelijk een verklarende factor.

Prestaties wiskunde

Voor iets minder dan de helft (45%) zijn de prestatiegegevens voor het vak wiskunde niet bekend. Van de 55% van de leerlingen waarvoor de gegevens wel bekend zijn, scoort het merendeel (36%) voldoende. 14% van de leerlingen scoort onvoldoende voor het vak Wiskunde en 5% van de leerlingen scoort goed.

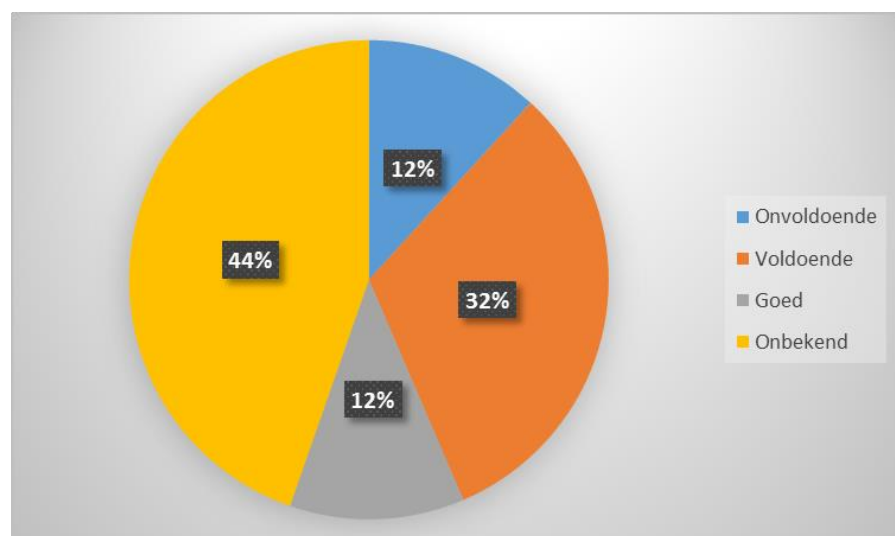

Figuur 19: prestaties van de leerlingen voor het vak Wiskunde

De prestaties voor het vak wiskunde zijn bekend van 40 Woonwagenleerlingen en 6 Romaleerlingen. Deze aantallen zijn te klein om conclusies aan te verbinden.

Prestaties Engels

van 44% van de leerlingen zijn de prestatiegegevens voor het vak Engels niet bekend. Van de 56% van de leerlingen waarvoor de gegevens wel bekend zijn, scoort het merendeel (32%) voldoende. 12% van de leerlingen scoort onvoldoende voor het vak Engels en eveneens 12% van de leerlingen scoort goed.

Figuur 20: prestaties van de leerlingen voor het vak Engels

De prestaties voor het vak Engels zijn bekend van 40 Woonwagenleerlingen en 6 Romaleerlingen. Deze aantallen zijn te klein om conclusies aan te verbinden.

5.2.7 Examen

Van 11 leerlingen is bekend dat ze in 2013-2014 in hun examenjaar zaten. Acht leerlingen (73%) hebben hun diploma gehaald. De overige 3 leerlingen hebben hun diploma niet gehaald en hebben de school voortijdig verlaten.

Van deze 11 leerlingen zijn er 9 Woonwagenleerlingen en 2 Roma. De twee Roma leerlingen hebben hun diploma niet gehaald en hebben de school verlaten. Van de woonwagenleerlingen hebben er 8 hun diploma gehaald en heeft één leerling het diploma niet gehaald en school voortijdig verlaten.

Van 13 leerlingen is bekend wat ze zijn gaan doen na hun examenjaar. Negen van hen (69%) zijn naar een vervolgopleiding gegaan. Twee van hen (15%) zijn gaan werken en de overige twee leerlingen (15%) hebben geen werk en ook geen uitkering.

Van deze 13 leerlingen hebben er 2 een Roma herkomst. Deze twee leerlingen hebben geen werk en ook geen uitkering.

6 RESULTATEN VAN HET KWALITATIEF DEEL VAN DE OWRS-MONITOR VOORTGEZET ONDERWIJS 2013-2014

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van het kwalitatieve deel van de monitor. Dit kwalitatieve deel bestaat uit twee paragrafen. In §6.1 is het verslag opgenomen van het gesprek dat heeft plaatsgevonden met een VO school waar door 10 tot 20 Woonwagen- / Sinti leerlingen wordt deelgenomen aan het onderwijs. In §6.2 is het verslag opgenomen van de twee bijeenkomsten die op 23 november 2015 hebben plaatsgevonden met deelnemende scholen, OWRS-consulenten en beleidsambtenaren van gemeenten of welzijnsinstellingen. De ochtendbijeenkomst vond plaats in Eindhoven en de middagbijeenkomst in Zwolle. In die bijeenkomsten zijn bevindingen van het kwantitatieve deel van de monitor besproken en is gezocht naar verklaringen en zijn consequenties van de bevindingen in beeld gebracht. Aan deze bijeenkomsten namen in totaal 10 personen van scholen/regio's deel.

6.1 Verslag gesprek met een VO school met Woonwagen- en Sinti leerlingen

De school waarmee het gesprek heeft plaatsgevonden verzorgt onderwijs aan ruim 720 leerlingen en biedt de onderwijstypen vmbo basis, vmbo kader en mavo aan. De school wordt bezocht door tussen de 10 en 20 woonwagen- en Sinti leerlingen.

Sinds enkele jaren wordt de herkomst van leerlingen niet meer geregistreerd, maar alleen de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen. Ook de aparte contacten met de Woonwagen-/Sinti gemeenschap zijn losgelaten. Voorheen werden bijvoorbeeld speciaal voor deze groep ouderavonden georganiseerd (over thema's die gevoelig liggen, zoals seksuele voorlichting), maar dat is niet langer meer het geval. De noodzaak is ook niet meer zo aanwezig, omdat deze thema's meer en meer uit de taboesfeer komen.

Een van de ondersteuningscoördinatoren van de school maakt deel uit van een gemeentelijk platform waar zaken met betrekking tot Woonwagenbewoners/Sinti worden besproken.

Een deel van de Woonwagen- en Sintileerlingen (ongeveer 4 leerlingen) verzuimt het onderwijs zeer frequent. Dat is een probleem dat moeilijk blijkt aan te pakken. Vooral ook omdat de ouders van deze leerlingen 'meegaan' in het verzuim van hun kind(eren).

In de gemeente waar de school is gevestigd, zijn hulpverleners werkzaam om de individuele problemen mee aan te pakken en begeleiding te geven. Een van de hulpverleners is afkomstig uit de Sinti groep. Zij heeft vorig jaar succes geboekt met een 'probleem' leerling, die zonder deze begeleiding geen diploma zou hebben gehaald.

De meeste problemen met de Woonwagen-/Sinti leerlingen kunnen worden opgelost op mentorniveau. Ook de verzuimproblematiek wordt via de mentor aangepakt.

De indruk bestaat dat Woonwagen-/Sinti leerlingen onder hun niveau presteren; dat ze meer in hun mars hebben dan zichtbaar wordt in de resultaten. Dit blijft een aandachtspunt. Motivatie is een belangrijk struikelblok, zowel bij de ouders als bij de leerlingen. Wel is langzaam maar merkbaar dat men de noodzaak van het behalen van een diploma steeds meer gaat zien.

Een van de ondersteuningscoördinatoren van de school maakt deel uit van de contactgroep met de gemeente. Er is een beleidsplan opgesteld, dat nu in de pilotfase van uitvoering verkeert.

Woonwagen-/ Sintikinderen tonen in de meeste gevallen autoriteitsproblemen. Niet in termen van het hebben van een 'grote mond', maar eerder door 'ja te zeggen' en 'nee te doen'. Ze zullen eerder weglopen van een mogelijke conflictsituatie dan brutaal zijn en de strijd aangaan. Overigens geldt dit met name ten opzichte van de docenten. Ten opzichte van de medeleerlingen vertonen ze vaak wel brutaal gedrag en uiten ze soms zelfs bedreigingen.

De meeste Woonwagen-/ Sintikinderen zijn afkomstig van het regulier basisonderwijs. Voor alle leerlingen van de school geldt dat er contacten zijn met het PO; dus ook voor de Woonwagen-/ Sintikinderen. Van alle leerlingen krijgt de school een onderwijskundig rapport, en zo nodig zijn er extra contacten.

Meerdere Woonwagen-/ Sintikinderen hebben reeds een diploma behaald. Als leerlingen eenmaal zo ver zijn dat ze in een examenklas zitten, halen ze meestal ook de eindstreep.

De interactie tussen school en ouders is de laatste jaren sterk verbeterd. De angst van de school die er voorheen was voor deze ouders, is er niet meer. Ook de agressie van de ouders die er vroeger was is verminderd. Het gevoerde (gemeentelijke) beleid om wederzijds meer naar elkaar te durven kijken heeft zijn vruchten afgeworpen.

Als aandachtspunten – voor beleid – worden genoemd:

- Voorlichting naar de ouders is en blijft een belangrijk aandachtspunt. Zij moeten doordrongen raken van het belang van het behalen van een diploma door hun kinderen.
- Het helder maken van het toekomstperspectief is nog een speerpunt waardoor de motivatie van zowel ouders als leerlingen kan worden vergroot. Het MBO is voor hen nu nog erg vaag, groot en in zekere zin bedreigend. Hen meer vertrouwd maken met deze onderwijssoort zou positieve effecten teweeg brengen.
- Het terugdringen van verzuim. Als leerlingen regelmatig verzuimen moet steeds weer opnieuw worden begonnen. Dit maakt een goede deelname aan het onderwijs moeizaam.

6.2 Bespreking van het kwantitatieve deel van de monitor met deelnemende scholen en OWRS consulenten

In de twee besprekingen die hebben plaatsgevonden zijn de resultaten van de monitor besproken, maar is ook een aantal dilemma's naar voren gekomen die spelen in het onderwijs aan WRS kinderen.

In deze paragraaf worden allereerst deze dilemma's besproken en wordt vervolgens per onderwerp van de monitor aandacht besteed aan wat er is besproken.

6.2.1 Dilemma's

Dilemma 1: Wanneer is het doel bereikt?

Lang is gedacht dat deelname van WRS leerlingen aan het onderwijs het einddoel was. Daarvoor is er in veel gemeenten een impuls gegeven en zijn er intermediairs aangesteld die de taak kregen de onderwijsdeelname te stimuleren. Zij vervulden een brugfunctie tussen ouders en kinderen enerzijds en school en gemeente anderzijds. Nu het na vele jaren steeds meer gemeengoed is geworden dat deze kinderen naar het onderwijs gaan, blijkt dat veel problemen juist pas ontstaan bij die deelname. Dit is met name het geval bij Roma leerlingen.

Brugfunctie school, ouders, leerling

Omdat faciliteiten voor begeleiding op een laag pitje wordt gezet of zelfs wordt gestopt (het doel dat de leerlingen deelnemen aan het onderwijs is immers bereikt), krijgt het handelen vooral een curatief karakter, in plaats van preventief. Als voorbeeld wordt genoemd dat wanneer zich voorheen een incident op school voordeed, de onderwijsconsulent / intermediair de ouders hiervan al op de hoogte stelde vóórdat hun kind thuis kwam. Omdat de ouders al de 'andere kant van het verhaal' hadden gehoord, werd daarmee escalatie in de meeste gevallen voorkomen. Dat is nu niet langer het geval. Door miscommunicatie en/of verkeerde interpretatie van het verhaal van de kinderen ontstaan er nu soms vervelende situaties op school tussen ouders en docenten/mentoren, die te voorkomen waren geweest.

Geen ontwikkelingsstimulerende thuissituatie

Doordat de thuissituatie daar lang niet altijd toe is geëquipeerd, ontstaan er problemen in de onderwijsdeelname. Ook hier geldt dat dit met name het geval is bij Roma leerlingen. Deze leerlingen worden vanuit hun thuissituatie niet per definitie gestimuleerd om elke dag (op tijd) naar school te gaan en ondervinden geen ondersteuning bij bijvoorbeeld het maken van huiswerk⁶ (de meeste ouders hebben zelf niet of slechts beperkt deelgenomen aan het onderwijs en kunnen soms zelf niet of nauwelijks lezen). De leerlingen staan er vaak alleen voor, in een omgeving waarin het nut van onderwijs ook niet door iedereen wordt ervaren. De jonge kinderen wordt thuis ook niet voorgelezen en hebben vaak geen 'ontwikkelingsgericht' speelgoed zoals burgerkinderen, zodat ze met een achterstand op school komen. Daarnaast zijn leerlingen in de belangrijke beginfase van het onderwijs vaker afwezig. Ouders geven aan dat het ook nog niet verplicht is hun vierjarig kind naar school te sturen. Daardoor missen ze cruciale bagage in de beginperiode die ze niet meer inhalen en waardoor alleen doorstroom naar lagere typen van voortgezet onderwijs mogelijk is. Overigens is in deze situatie een kentering zichtbaar: steeds meer ouders laten hun kind vanaf hun vierde naar school gaan.

Voor de woonwagenleerlingen ligt de situatie anders. De huidige generatie woonwagenouders met kinderen in de leeftijd van VO heeft nagenoeg geheel (enkele jaren) voortgezet onderwijs genoten. Met de spelkoffer en spel in de wagen en andere VVE projecten wordt er steeds vaker voorgelezen aan de kinderen en nagedacht over welk speelgoed aan te bieden. De kwetsbaarheid voor Social Media is in dit geval ook minder groot, en waarschijnlijk niet groter dan voor de gemiddelde Nederlandse leerling het geval is. Steeds meer woonwagenouders stimuleren hun kinderen om naar school te gaan, en kiezen er bewust voor om hun kinderen naar een peuterspeelzaal te laten gaan en mee te doen met voor- en vroegschoolse projecten.

Diploma maar geen werk

Een ander probleem is, dat deze leerlingen denken dat als ze een diploma hebben behaald, ze op basis daarvan meteen een baan kunnen krijgen. Dit blijkt echter zelden het geval te zijn. Dit brengt een fatalistische houding teweeg: 'waarom zou ik me zo inspannen om een diploma te behalen als ik er toch niets mee kan!'. Deze houding heeft een negatief effect op de deelname van andere kinderen uit de gemeenschap aan het onderwijs. Een gemeenschap waar de motivatie voor onderwijs toch al niet diep geworteld is. En waar het schoorvoetende besef gaat ontstaan dat onderwijs belangrijk is, gaat dit hand in hand met de angst voor die wereld met alle bijbehorende uitdagingen. De vraag of hun kinderen daar wel veilig zijn speelt een belangrijke rol voor de ouders. Zonder externe hulp op de achtergrond van iemand die ouders en leerlingen hierbij kan stimuleren en ondersteunen, zijn de onderwijsresultaten lager dan in potentie mogelijk is en is er minder perspectief op een succesvol vervolg. In een van de Roma

⁶ In een van de Roma gemeenten is de interventie 'school's cool geïntroduceerd'. Een ondersteuningsprogramma voor de overgang van PO naar VO, vanaf voorjaar groep 8 tot naar klas 2 worden kinderen door een vrijwilliger wekelijks begeleid. Ook Roma kinderen doen hieraan mee.

gemeenten is gestart met een programma arbeidstoeleiding. In dit programma is er sprake van samenwerking tussen Gemeente, Werkbedrijf en UWV.

Dilemma 2: hebben we alle WRS jongeren nog in beeld?

Door de extra aandacht die in het verleden mogelijk werd gemaakt was er een goed beeld van de WRS populatie en hun onderwijsdeelname. Omdat dit niet langer het geval is, is de vraag of alle jongeren wel deelnemen aan onderwijs. Dit geldt vooral voor de Roma groep. Zoals bijvoorbeeld in Delfshaven (Rotterdam) waar 1100 Bulgaarse Roma bij elkaar in een wijk wonen. De groep – inclusief de kinderen - is slecht in beeld. De deelnemers aan de kwalitatieve bijeenkomst signaleren dat er veel van deze ‘nieuwe’ leerlingen nog steeds niet naar school gaan en dat die ook niet altijd in beeld zijn.

Dilemma 3: Wel of niet registreren van WRS leerlingen?

Bij afname van de monitor bleek dat vele VO scholen de herkomst van leerlingen niet (meer) registreren. Dit is in lijn met de veranderingen in de Wet op de Privacy. Positief daaraan is dat leerlingen niet langer een ‘label’ krijgen, dat wellicht tot bepaalde (voor)oordelen ten aanzien van de leerlingen leidt. Zeker als het gaat om leerlingen die het goed doen op school. Maar aan het niet (h)erkennen van de herkomst van de leerlingen kleven ook bezwaren. Het kan namelijk leiden tot onbegrip. Tot het niet begrijpen en niet goed kunnen inschatten van de achtergrond van problemen die zich voordoen. Tot het inadequaat handelen bij problemen, waardoor ze niet optimaal worden opgelost en soms zelfs escaleren. En dan gaat het niet alleen om te streng optreden zonder kennis van de heersende normen en waarden binnen de gemeenschap, maar vaak juist ook om het te lang laten doorlopen van ongewenste situaties zonder daaraan represailles te verbinden.

Dilemma 4: integratie is van belang, maar wat is de keerzijde?

Er is in het verleden veel geïnvesteerd om leerlingen naar school te krijgen en hen te laten integreren in de Nederlandse samenleving. Het grootste deel van de leerlingen gaat nu naar school en integreert. Maar wat er nu gebeurt is dat een groot deel van de leerlingen integreert met een groep waarmee we liever niet hebben dat ze daarmee integreren. Zoals eerder gemeld lopen meisjes een groot risico om slachtoffer te worden van jongens die met verkeerde bedoelingen relaties met hen aangaan. Een groot dilemma is dat eerst is geïnvesteerd in de schoolgang van de jongeren, en nu ze naar school gaan zien dat daar problemen ontstaan, waarvoor geen extra hulp meer kan worden ingezet. Leerlingen hebben een intensievere begeleiding nodig dan nu in veel gevallen kan worden geboden. Het is van belang dat met deze leerlingen – en zeker ook hun ouders - in gesprek wordt gegaan.

In een van de Roma gemeenten wordt bijvoorbeeld de internetcursus ‘Girls Only’ gegeven over seksuele weerbaarheid. Ouders moeten daar ook in begeleid worden. Lastig is dat ouders onmachtig zijn en dat ze gevoel hebben de grip op hun kinderen kwijt te raken door ‘een boze buitenwereld’.

Zij hebben voor hun gevoel jarenlang vertrouwen gegeven door hun kinderen naar school te laten gaan ondanks de gevaren die zij zien in het omgaan met burgerleerlingen. Nu gaan ze naar school en ontmoeten ze andere leerlingen en komen ze in verkeerde circuits terecht en komen ze door het gebruik van social media in de problemen. Dit bevestigt hun aanvankelijke wantrouwen tegen de samenleving in het algemeen en het onderwijs in het bijzonder. Een van de intermediairs zegt ‘wat mij verbaasde is dat we jaren hebben gestimuleerd dat ze naar school gaan, nu zitten ze daar, maar het heeft een averechts effect op een aantal leerlingen. Dat heb ik onderschat. En ze rekenen de ondersteuners die de kinderen zo graag naar school wilden hebben daarop af’.

In een andere Roma gemeente kunnen alle VO-leerlingen meedoen aan een interventieprogramma om hun toekomstperspectief te vergroten. Aan dit programma wordt door

80% van de Roma leerlingen deelgenomen. Enkele leerlingen mogen niet mee doen van hun ouders. Leerlingen worden in dit programma aan de hand van een werkboek meegenomen in het traject van keuzes maken. Van kiezen van ontbijt tot keuze van vrienden. Aanleiding was het voorkomen dat meisjes op 15 jarige leeftijd worden uitgehuwelijkt en zwanger raken. Er wordt met individuele leerlingen gesproken over allerlei zaken die thuis niet aan bod komen. Uitgangspunt is om de kinderen te laten nadenken over allerlei zaken en daar samen over te spreken. Sommige leerlingen gebruiken het werkboek van het programma om hier met ouders over te praten. Bijvoorbeeld door vragen te stellen als 'Heeft papa op school gezeten?'. Met het programma wordt ook gewerkt aan het krijgen van – meer diepgaand - contact met de ouders, dat in vele gevallen niet gemakkelijk te krijgen is. Daarnaast doen jongeren mee aan reguliere VO programma's zoals girls choice, girls talk en boys r us.

Dilemma 5: stimuleren of handhaven?

De vraag of ouders en leerlingen vooral gestimuleerd moeten worden om deel te nemen aan onderwijs, of dat handhaving van regels prioriteit moet krijgen, wordt in beide bijeenkomsten hetzelfde beantwoord. Zowel stimuleren als handhaven is van belang. Stimuleren alleen levert lang niet altijd het gewenste resultaat op. Als keer op keer blijkt dat kinderen thuis worden gehouden van school onder het mom van ziek zijn, moet worden opgetreden (zie ook: 'verzuimproblemen').

Dit geldt ook voor problemen buiten het onderwijs, zoals criminaliteitsproblemen.

Van belang is ook dat experts, die een ingang hebben bij deze gemeenschappen hiervoor worden ingezet. Er zijn voorbeelden van OTS trajecten, waar ouders precies weten wat ze moeten doen om de zes wekelijkse (aangekondigde) bezoeken naar tevredenheid van de gezinsvoogd te laten verlopen. Ook het omgekeerde komt voor, dat de gezinsvoogd onder bedreiging wordt gesommeerd om geen onwenselijke stappen te zetten.

6.2.2 *Onderwerpen in de monitor*

Contactpersonen voor WRS leerlingen-, ouders en andere betrokkenen

Binnen de VO scholen zijn er niet vaak specifieke contactpersonen voor betrokkenen bij het onderwijs aan WRS leerlingen. Die contactpersonen blijken in veel gevallen externen te zijn, zoals de onderwijsconsulent / intermediair (die overigens een steeds kleinere rol krijgen toebedeeld of zelfs geheel worden wegbezuinigd). Als er sprake is van interne contactpersonen blijken dat in meerdere gevallen administratief medewerkers te zijn die bijvoorbeeld verzuimmeldingen doorgeven aan de leerplichtambtenaar.

In vele gevallen is er geen specifieke contactpersoon voor WRS leerlingen en ouders, maar vervult de mentor of jaarlaagcoördinator die rol voor deze en voor alle andere leerlingen. en indien nodig wordt deze rol vervuld door de zorgcoördinator, die dat ook voor alle andere leerlingen doet.

In één gemeente neemt 80% van de Roma leerlingen deel aan een preventieprogramma. Alle VO scholen in deze gemeente hebben een eigen preventiewerker, in dienst van een welzijnsinstelling.

Er zijn scholen die slechts een of enkele Roma leerlingen hebben, en niet in beeld hebben dat het een Roma leerling betreft, die gaan 'met alle andere leerlingen mee'. Van de leerlingen op het Pro is de achtergrond van Roma wel bekend. Ook hier zijn de contacten niet anders dan voor andere leerlingen. Daarbij wordt aangetekend dat er in deze typen onderwijs veel persoonlijk contact is met alle leerlingen en dat er daarom geen specifieke contactpersonen nodig zijn.

Deelname aan typen voortgezet onderwijs

De meeste WRS leerlingen nemen deel aan een lager type voortgezet onderwijs. De leerlingen die deelnemen aan het vmbo zitten in vmbo basis en velen van hen krijgen ook lwoo. Er is een groot verschil in deelnamepercentage aan de verschillende typen ten opzichte van het landelijk

gemiddelde. Er zijn ook positieve uitzonderingen te zien. Een aantal leerlingen neemt deel aan een hogere vorm van voortgezet onderwijs.

Zittenblijven en voortijdig schoolverlaten

We zien verschuivingen in de problematiek. Jaren geleden was PO een knelpunt, nu heeft zich dat verplaatst naar de doorstroom in VO. En als de leerlingen een VMBO diploma halen, dan komt de uitval in het ROC / MBO. Dat vraagt om extra aandacht.

Leerproblemen

Wat opvalt is dat bij de gemonitorde Roma leerlingen veel minder leerproblemen wordenesignaleerd dan bij woonwagenleerlingen. De mogelijke verklaring daarvoor dat Roma vaak deelnemen aan typen voortgezet onderwijs, waar de meeste leerlingen leerproblemen hebben, en er hiervoor altijd aandacht is in de reguliere setting, wordt (h)erkend door de deelnemers. Taal is vooral een breekpunt, óók bij rekenen omdat er veel realistisch gerekend wordt waarbij verhaalsommen een rol spelen.

Gedragsproblemen

Uit de monitor komt naar voren dat Roma minder gedragsproblemen vertonen dan woonwagenleerlingen. De Roma-leerlingen zijn over het algemeen vriendelijk en beleefd, en hebben geen grote mond naar docenten. Ook hun ouders zijn beleefd in gesprekken met docenten. Dit beeld wordt herkend. Maar ook het beeld dat uit het gesprek met de school (zie §6.1) naar voren komt, dat dit beleefd gedrag niet altijd een waarheidsgetrouw beeld geeft. Ook wordt herkend dat het beleefde gedrag van leerlingen naar docenten niet altijd zichtbaar is naar medeleerlingen. In pauzes doen zich wel incidenten met andere leerlingen voor: vechtpartijen, pesten, intimideren en in de eigen taal praten waardoor anderen zich geïntimideerd voelen. Roma communiceren anders. Roma-kinderen kunnen emotioneel bijna niet in een hoek worden gezet. Dat hebben ze van thuis uit al zo geleerd. Maar Nederlandse leerlingen hebben dat niet geleerd en voelen zich dan al snel geïntimideerd waardoor er conflicten ontstaan. Voor het merendeel van de WRS kinderen geldt dat ze van thuis uit meekrijgen dat ze zich niet in een hoek moeten laten zetten. Ze leren conflicten op een andere manier op te lossen dan de meeste Nederlandse kinderen.

Verzuimproblemen

WRS-ouders en leerlingen hebben in de loop der jaren geleerd dat als ze zich ziek melden ze geen problemen krijgen met verzuim. Het onderwijs heeft daar tot op heden geen goed antwoord op. Voorheen werden de leerlingen, als hun verzuim echt de spuigaten uitliep, opgeroepen om naar de schoolarts te gaan. Als de jeugdarts constateerde dat er qua gezondheid niets aan de hand was kon het verzuim worden aangepakt. Dat hielp vaak even. Vaak duurde het maandenlang voordat er een veroordeling kwam, en die bleek dan bovendien laag uit te vallen. In veel gevallen kwamen de leerlingen twee weken vóór de zitting weer naar school, waardoor de straf ook lager uitviel, omdat de ouders hadden aangetoond van goede wil te zijn. Op een van de VO scholen met Roma is er een aanpak geweest op de school zelf in vorm van een soort taakstraf binnen de school. Deze aanpak bleek effectiever te zijn.

Zorgbehoeften

De cijfers met betrekking tot de zorgbehoefte van Roma leerlingen zijn opvallend. Enerzijds zijn er – in vergelijking met woonwagenleerlingen – minder Roma leerlingen die extra zorg lijken te behoeven, maar anderzijds zijn er ook meer Roma (dan woonwagen-) leerlingen die de meest extreme zorg (van een externe instantie) behoeven.

De mogelijke verklaring voor de eerste conclusie (geen extra zorg nodig) is dat Roma leerlingen vaak deelnemen aan praktijkonderwijs waar zorg al 'van nature' wordt gegeven, en er dus geen sprake is van registratie is van 'extra' zorg.

Dat zorg vanuit externe instanties veel wordt ingezet wordt als zorgelijk ervaren, omdat die specifieke externe zorg vaak worden weg bezuinigd.

Motivatie leerlingen

Uit de monitor komt een gedifferentieerd beeld over de motivatie van leerlingen naar voren. Veel leerlingen hebben geen zin in onderwijs, maar geven aan te willen gaan werken. Er zijn wel leerlingen die enthousiast zijn, maar daar kunnen twee kanttekeningen bij worden geplaatst. Ten eerste hangt de motivatie vaak samen met de cijfers die de leerlingen halen. Als de cijfers goed zijn is de motivatie er vaak, maar als ze niet goed zijn – of niet meer goed zijn – is de motivatie vaak gering of afwezig, zoals ook geldt voor vele andere leerlingen in deze leeftijd.. Vaak is er in leerjaar 2 een omslag zichtbaar, en bij hogere schooltypes het jaar erna. De tweede kanttekening heeft te maken met de reden waarom leerlingen graag naar school gaan. Dat is niet altijd het onderwijs, maar het ontmoeten van andere jongeren. Overigens is dit beeld ook voor niet-WRS leerlingen herkenbaar.

Prestaties Nederlands

Dat Roma lager presteren op het vak Nederlands is verklaarbaar, omdat ze een andere moedertaal hebben met geringe woordenschat.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De laatste drie tot vier decennia is op meerdere momenten vastgesteld, dat zich verschillen voordoen in de problematiek tussen de drie onderzochte groepen: woonwagenkinderen, kinderen van Sinti en kinderen van Roma. Ook in deze monitor, en bij de bespreking ervan, worden deze verschillen bevestigd.

Woonwagenkinderen kennen voor wat betreft hun onderwijsdeelname de langste geschiedenis in ons land. In de afgelopen decennia is veel geïnvesteerd in een structurele onderwijsdeelname van deze jongeren en is er op dit punt ook veel bereikt. De onderwijsdeelname van woonwagenkinderen is vanzelfsprekender geworden dan ooit en verloopt ook steeds beter. In vergelijking met de tachtiger jaren van de vorige eeuw, toen bijna geen enkele woonwagenjongere deelnam aan (regulier) voortgezet onderwijs, is er een enorme inhaalslag gemaakt. Weliswaar nemen woonwagenkinderen nog overwegend deel aan lagere typen voortgezet onderwijs (vmbo), en hebben zij, vrijwel zonder uitzondering, extra zorg en begeleiding nodig om succesvol deel te nemen aan het voortgezet onderwijs, maar zij nemen, in tegenstelling tot Roma- en Sintikinderen, in aanzienlijk mindere mate deel aan typen onderwijs als praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.

Voor Romaleerlingen geldt, dat zij juist veel vaker dan woonwagenkinderen deelnemen aan praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs. Enerzijds blijkt uit de monitor dat zij relatief weinig leer- en gedragsproblemen hebben, maar anderzijds vertonen ze veel verzuimproblemen. De relatief geringe leer- en gedragsproblemen die worden gesignaleerd dienen ook in het perspectief te worden gezien van de deelname aan onderwijstypen waar al van nature veel aandacht is voor dergelijke problemen.

Voor Sintileerlingen geldt, dat de problematiek ernstiger is dan die van woonwagenkinderen, maar minder ernstig dan voor Roma kinderen.

Het verdient aanbeveling om in het onderwijs aan Woonwagen- Sinti en Romakinderen rekening te houden met de verschillen in de onderwijsdeelname aan deze drie groepen. Waar voor *Woonwagenleerlingen* de slag naar een kwantitatieve deelname grotendeels is gemaakt en *ingezet dient te worden op de verbetering van de kwalitatieve deelname*, geldt voor *Roma leerlingen* dat juist *nog veel aandacht nodig is voor het realiseren van een goede kwantitatieve deelname*.

Voor alle groepen geldt, dat de inzet van specifieke expertise, die aanwezig is bij bijvoorbeeld intermediairs, een belangrijke vereiste is voor een adequate begeleiding van deze jongeren. Vaak is de expertise van 'algemene' zorg- en welzijnsinstellingen in Nederland niet toereikend om adequaat in te spelen op de complexiteit en specificiteit van de problematiek van deze groepen. Het verdient dan ook aanbeveling om *de beschikbare expertise op peil te houden en gericht in te zetten op die ondersteuningsaspecten die relevant zijn voor de verschillende groepen*.

Vele scholen voor voortgezet onderwijs registreren de herkomst van hun leerlingen niet. Dus ook niet van Woonwagen-, Sinti en Roma leerlingen. Dit heeft voor- en nadelen. Een voordeel is, dat niet registreren betekent, dat leerlingen ook niet negatief worden gelabeld (voor zover docenten op grond van achternaam, adresgegevens of anders ook zonder registratie de herkomst van deze leerlingen weet) en dat als zich geen of nauwelijks problemen voordoen in hun onderwijsdeelname, zij ook geen 'last' hebben van hun herkomst. Een belangrijk nadeel is

echter, dat de culturele achtergrond van de leerlingen bij niet registratie ook niet wordt (h)erkend, zodat de kans dat inadequaat wordt gereageerd reëel aanwezig is. een goed voorbeeld hiervan, dat in dit rapport wordt besproken betreft de gedragsproblematiek van WRS leerlingen. Voor Sinti en Roma leerlingen geldt bovendien dat Nederlands niet hun moedertaal is.

Het verdient aanbeveling om ervoor te zorgen dat op VO scholen waar WRS leerlingen onderwijs volgen *minimaal een of enkele personen op de hoogte zijn van de herkomst van deze leerlingen, zodat eventuele problemen adequaat kunnen worden opgelost*. Scholen kunnen hierbij de expertise inroepen van intermediairs / externe experts op het terrein van deze groepen leerlingen, die hun expertise kunnen inzetten en er mede zorg voor kunnen dragen dat effectief wordt gereageerd en geïntervenieerd op specifieke probleemsituaties.

Van de Roma leerlingen in Nederland is alleen de groep die eind jaren zeventig gelegaliseerd is (grotendeels) goed in beeld. Na de openstelling van de Europese grenzen zijn er vele Roma nieuwkomers in ons land. Deze groep is niet of slechts gebrekkig in beeld. Bij onvoldoende deskundige begeleiding van deze leerlingen is het niet moeilijk te voorspellen dat de problemen in de onderwijsdeelname zeer groot zullen zijn en worden.

Ook in de regio's waar WRS al langere tijd zijn gevestigd, zijn leerlingen na het PO niet altijd goed in beeld. Dit probleem wordt groter naarmate de jongeren ouder worden.

Het verdient aanbeveling ervoor zorg te dragen dat de Roma gezinnen die in recente jaren in Nederland zijn gekomen goed in beeld worden gebracht en dat wordt voorzien in deskundige en (voor deze groep) specifieke begeleiding in het tot stand brengen van hun deelname aan het onderwijs.

De volgende stap na deelname aan het VO is of deelname aan vervolgonderwijs (vaak MBO) of toeleiding van de jongeren naar arbeid. Als deze stap(pen) niet succesvol wordt/worden gezet, is de kans groot dat de motivatie voor het onderwijs zal afnemen. Dit geldt zowel voor de huidige generatie VO leerlingen als voor de volgende (snel volgende) generaties.

De voorbereiding van de jongeren op hun vervolgstappen is van belang. En niet alleen de voorbereiding van de jongeren zelf, maar ook die van hun ouders. Als de ouders hierin geen stappen zetten, kan ook niet van hun kinderen worden verwacht dat zij die stappen zetten. De begeleiding die daarbij nodig is, is vaak complex van aard, omdat deze moet worden gegeven in de context van de multi problematiek die in vele gevallen een rol speelt

Ook op het punt van de begeleiding van leerlingen en hun ouders in het vervoltraject na het voortgezet onderwijs, verdient het aanbeveling deskundigen in te zetten die kennis hebben van en ervaring hebben met deze bevolkingsgroepen. Er moet voor worden gewaakt de aanwezige expertise (te snel) af te bouwen.
Daarnaast is toeleiding en ondersteuning naar stage, leerwerkplekken, vervolgopleidingen en /of werk van belang.

Het verdient aanbeveling gebruik te maken van interventieprogramma's om de weerbaarheid van WRS leerlingen te vergroten. In paragraaf 6.2 van dit rapport zijn voorbeelden genoemd van effectieve interventieprogramma's.

Een belangrijke conclusie is, dat ten aanzien van het onderwijs aan WRS leerlingen een goede balans moet worden gevonden tussen stimuleren enerzijds en handhaven anderzijds. Bijvoorbeeld als het gaat om de verzuimproblemen die in de monitor worden gesignaleerd. Als blijkt dat leerlingen ziek worden gemeld, maar sterk vermoed wordt dat er in werkelijkheid sprake is van ongeoorloofd verzuim, zal dit moeten worden uitgezocht. Als de vermoedens bevestigd worden zal hiertegen moeten worden opgetreden.

Het verdient aanbeveling de externe deskundigen die een rol spelen in de begeleiding van het onderwijs aan WRS leerlingen ook een (blijvende) rol te geven in de samenwerking met andere instanties dan de school. Voor deze externe deskundigen en gemeente ambtenaren betreft het vaak lastige problemen waarvoor geen standaardoplossingen voorhanden zijn. Geadviseerd wordt hen (blijvend) een mogelijkheid te bieden om regelmatig over deze problematiek van gedachten te wisselen, te sparren en effectieve interventies uit te wisselen en bespreken in landelijke of regionale netwerkbijeenkomsten.